VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1947. G. 3. OKTOBRĪ Nr. 40 (142)

Maskavā, Kremlī.

Biedram Josifam Visarionovičam STAĻINAM

Ziņojam Jums, biedri Staļin, ka Latvijas PSR 26. septembrī izpildījusi labības piegādes valsts plānu par 101 proc. (bez malšanas tiesas). Turpinām nodot labību virs plāna.

Latvijas K(b)P Centrālās Komitejas sekretars
J. KALNBERZIŅŠ
Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietnieks
M. PLŪDONS
PSRS Sagādes ministrijas pilnvarotais Latvijas PSR
J. BARJAJEVS

MARKSISMS-LEŅINISMS RAKSTNIEKA RADOŠĀ DARBA PAMATS

Padomju rakstnieks patiesībā ir tautas audzinātājs un izglītotājs un kā tādam viņam pilnīgi jāpārzina sava laika zinātne. Bez tā viņš nespēs izprast ne sabiedriskās dzīves notikumus, ne mācīt šo izpratni citiem, jo literaturas politiski audzinošajai, sabiedriski mobilizējošajai lomai ir milzīga nozīme. Tā nebija pārvērtējama Tēvijas kara laikā un nedrīkst tikt pārvērtēta pēckara dzīves periodā, mūsu tautas saimniecības un kulturas atjaunošanas un tālākās attīstības periodā, pakāpeniskā pārejā no socialisma uz komunismu.

Lūk, kādēļ ideoloģiskais darbs šodien iegūst tik milzīgu nozīmi. Tas patiesībā ir celtniecības patosa dvēsele. Tādēļ ir pilnīgi saprotami tas, kādēļ pēckara dzīves atjaunošanas un celtniecības periodā ideoloģiskajam darbam tik lielu uzmanību pievērš mūsu partija.

Apzinoties uzdevumus, kas stāv literaturas priekšā, to lomu, kāda ierādīta ideoloģiskajam darbam, un sakarā ar literaturas jauno pacēlumu jautājums par rakstnieku *ideiskā līmeņa* celšanu, par to cilvēku apziņas paplašināšanu un padziļināšanu, kas aicināti veidot socialistiskās sabiedrības cilvēka dvēseli, iegūst it sevišķi izcilu nozīmi.

Marksisma-leninisma zinātnes apgūšana ir obligata katram rakstniekam, neatkarīgi no tā, vai viņš ir partijas biedrs, vai nepartejiskais bolševiks. Tas, kas nepārvalda marksisma-leninisma teoriju, tas nevar pacelties līdz visprogresīvākajai un vienīgi zinātniskai sabiedrības attīstības izpētes metodei.

Visprogresīvākā pasaules uzskata, marksisma-leninisma apgūšana padomju rakstniekam nenozīmē tikai savas izglītības paplašināšanu. Tam ir ciešs sakars ar spēju izprast sabiedriskās norises, izprast dzīvi, ciešs sakars ar rakstnieka radošo darbu un tātad arī nosaka viņa radošā darba sabiedrisko vērtību.

Apgūt marksisma-leninisma teoriju nenozīmē to tikai zināt, bet izprast šo teoriju visā tās dziļumā, ar to dzīvot. Kādreiz Maksims Gorkijs runāja par grāmatu gudrībām, par cilvēkiem, kuri pazīst gan komunisma idejas, taču neizprot tās organiski. Viņš rakstīja: „Viņi pazīst idejas, bet šīs idejas viņiem ir tukša skaņa, jo viņiem nav šo ideju emocionālā pamata."

No tā laika, kopš Gorkijs teicis šos vārdus, pagājuši vairāk nekā desmit gadu, un rakstnieki, tāpat kā visa padomju inteliģence nesalīdzināmi dziļāk apguvuši un iedzīvinājuši lielajās komunisma idejās. Taču mūsu jaunās republikas apstākļos šie lielā krievu rakstnieka vārdi visai nozīmīgi un aktuāli vēl šodien.

Mums vēl nereti jāsaduras ar formalu marksisma-leninisma mācības apgūšanu un izpratni. Par to liecina ne viens vien raksts vai literaturas kritika mūsu presē, kur zinātniskā metode aizstāta ar nevispārinātu faktu kaudzi. Šo rakstu autori daudzos gadījumos ir laudis, kas neprot pētīt un savienot īstenību ar patiesas zinātniskas metodes palīdzību, kas nespēj uzrakstīt nevienu lappusi, necitējot marksisma-leninisma klasikus, kaut gan marksisma-leninisma metodi tie paši neizprot, visu lietas būtību aprobežojot vienīgi ar citatu izrakstiem.

Tikai patiesa dižo komunisma ideju organiska izpratne un apgūšana dod rakstniekam, katram mākslas darbiniekam iespēju sajust dzīves pulsu, izprast tās attīstības tendences.

Pavirša, virspusēja īstenības izpratne noved rakstnieku pie tā, ka tas zaudē jaunā sajūtu un reizē ar to zaudē spēju attēlot to savā radošajā darbā. Bet taisni tagad, kad nepieciešams mākslinieciskos tēlos iemiesot lielās pārmaiņas, kas notikušas mūsu dzīvē, kad literatura aicināta būt par vienu no organizatoriem cīņā par pilnīgu komunisma uzvaru mūsu zemē, taisni tagad jaunā apzināšana un iemiesošana mākslas darbos iegūst izšķirīgu nozīmi.

Taisni tādēļ mums jāpaaugstina mūsu literaturas un katra rakstnieka atsevišķi idejiskais līmenis, jāpresa pilnīga marksisma-leninisma zinātnes apgūšana.

Tikai apbrunota ar bolševistisku augstu idejiskumu, ar dziļu dzīves attīstības izpratni, latviešu padomju literatura izpildīs tos dižos uzdevumus, kas tai jāveic Staļina ceturtajā piecgadē.

Latvijas Padomju rakstnieku savienības vadībai, tās partijas organizācijai jāsniedz nepārtraukta palīdzība, neatlaidīgi jāveicina visu literaturas darbinieku idejiskā līmeņa tālāka celšana, jāaudzina rakstnieki bolševistisko cīņas tradīciju, leninisma garā.

Katram literaturas darbiniekam, vai tas ir redzams, tautā iemīļots rakstnieks, izdevniecības redaktors, žurnala vai avīzes darbinieks, kritiķis vai recenzents, jāklūst par īstu padomju inteliģences priekšstāvi, kas nepārtraukti paplašina un padziļina savu pasaules uzskatu, kas neatlaidīgi apgūst leninisma mācību, asi sajūtot savu atbildību tautas un partijas priekšā.

Jebkuram padomju literaturas darbiniekam kā likumam jāseko tām prasībām, kādas biedrs Staļins stāda mūsu kadriem: „lai katrs padomju cilvēks rezumētu savu darbu par katru dienu, bezbailīgi pārbaudītu sevi, analizētu savu darbu, vīriškīgi kritizētu savus trūkumus un kļūdas, apdomātu, kā panākt labākus sava darba rezultatus un nepārtraukti strādātu, izkopdams savas spējas" (Biedra A. A. Ždanova referats par žurnaliem „Zvezda" un „Leņingrad").

Kino žurnals „PADOMJU LATVIJA"

Vladimirs Iļjičs Lenins ir teicis, ka «jaunu, komunistiskām idejām caurstrāvotu, padomju dzīves īstenību atspoguļojošu filmu ražošana jāiesāk ar kino chroniku.» Patiešām, nav otra mākslas veida, kas tik plaši un tanī pašā laikā tik dziļi aptvertu visu padomju tautas politisko, saimniecisko un kulturalo dzīvi, kā to dara kino. Kino žurnals ir pats grūtākais, bet ari visaktuālākais un politiski svarīgākais kino mākslas žanrs. Kino žurnalistam ir nepieciešams *ass, vērīgs skats* un labas novērotāja spējas, lai no daudzajiem faktiem un notikumiem izraudzītos to vērtīgo, svarīgo un nepieciešamo, kas pareizi, pārliecinoši un spilgti attēlo mūsu padomju dzīves īstenību, pareizi pasvītro vadošās līnijas sabiedrības socialistiskajā attīstībā, pareizi orientē darbaļaudis un audzina tos komunisma ideju garā. Tāds ir padomju kino chronikas lielais un svarīgais uzdevums.

Rīgas chronikali dokumentalo filmu studija ik nedēļas izdod kino žurnalu «Padomju Latvija». Šimtiem tūkstošiem skatītāju vienmēr ar lielu interesi un uzmanību vēro šo kino chroniku. Ne katrreiz šie panākumi ierakstāmi režisoru, operatoru, skaņu operatoru un citu kino studijas darbinieku nopelnu kontā. Bieži vien pats notikums, pats fakts ir tāds, kas saviļņo, aizrauj skatītāju. Redzot uz ekrana atjaunoto Kegumu, ikvienā skatītāja sirdī rodas prieks; redzot slaveno audēju stachanovieti Elizabeti Saveļjevu, kas izpildījusi sešu gadu darba normu, skatītājs priecājas līdz ar pašu darba daritāju, tāpat ieraugot Daugavpili uzceltā tramvaju, atjaunotās rūpnīcas, Staļina piecgades jaunās celtnes, bagāto ražu laukos, redzot mūsu saimnieciskās un kulturas dzīves uzplaukumu, padomju cilvēkā nostiprinās pašvība uz saviem spēkiem, ticība mūsu Padomju Dzimtenes nemitīgai augšupejai.

No otras puses — maldīgi būtu domāt, ka pats filmēšanas objekts vien jau izšķir kino operatora, režisora un viņu apvienotā darba — kino žurnala vērtīgumu. Ne reti kāds mazāk svarīgs notikums, nofilmēts un ievietots kino žurnalā, atstāj specīgāku iespaidu uz skatītāju nekā notikums ar lielāku nozīmību. Svarīga loma tātad ir operatoru un režisoru prasmei pielietot darbā kino aparata objektīvu un savu radošo domu.

Runājot par Rīgas chronikali dokumentalo filmu studiju un salīdzinot tās darbu 1945. gadā ar darbu šodien, redzam prāvu starpību, krietnu soli uz priekšu. Ievērojams sasniegums studijas darbā ir pilnas metražas dokumentalā filma «Padomju Latvija» (uzņemta kopīgi ar Maskavas centralo chronikali dokumentalo filmu studiju). Tāpat ar atzinību jāpiemin vairākas īsfilmas — «Rīgas Jūrmala» un citas. Arī kino žurnals «Padomju Latvija» kluvis saturīgāks un interesantāks, uzlabojusies tā montaža, skaņu un muzikālā apdare. Operatoru darbā izpaužas lielāka amata prasme, apvienota ar idejisku mērķtiecību. Nesen kino žurnalā parādījusies jauna nodaļa «Ar kino aparatu pa republiku», kas tā saturu padara tematiski bagātāku. Laiku pa laikam kino žurnalā ievietoti tā saucamie sinchroniskie sižeti, kuros reizē ar attēlu aparatā uzņemta ari skaņa. (Tāds sižets, piemēram, veltīts velosipedu rūpnīcas «Sarkanā Zvaigzne» stachanovietim Pavaram.)

Bet kino žurnalā «Padomju Latvija» redzam ari trūkumus, kas liecina, ka Rīgas chronikali dokumentalo filmu studijas darbiniekiu kolektīvs visā pilnībā vēl nav izpildījis tos norādījumus, kas minēti VK(b)P Centralās Komitejas lēmumā par žurnaliem «Zvezda» un «Leņingrad» un kino filmu «Lielā dzīve».

Viens no šiem trūkumiem ir tas, ka kino žurnalos mēs neredzam pietiekami spilgti un izteiksmīgi parādītu padomju cilvēku — darba pirmrindnieku, stachanovietī; to cilvēku, kas ar savām rokām atjaunojis daudzās fabrikas un skolas un uzcēlis jaunas, kas diendienā strādā gan pie mašīnām, gan tīrumos, gan zinātniskās laboratorijās, kas pašaizliedzīgi cīnās par Staļina piecgades plāna nosprausto uzdevumu izpildīšanu, kas cīnās par komunisma uzvaru.

Ir tiesa — katrā kino žurnala numurā šie darba pirmrindnieki ir rādīti. Bet tas darīts pārāk skopi, it kā garāmejot, it kā «starp citu». Tā, piemēram, 25. kino žurnala numurā ievietots sižets par Rīgas piena kombinatu. No diktora teksta uzzinām, ka kombinata sviesta nodaļa jau izpildījusi savu gada plānu. Tas notika junijā, laikā, kad šūds panākums bija liels sasniegums, ar kuru tikai reta rūpnīca varēja lepoties. Šo panākumu izcīnīja Kombinata darbinieki, centīgie darba rūķi. No tiem mēs dabūjam redzēt īsā, ātri garām paskrejošā kadrā vienu strādnieci, par kuru diktors stāsta, ka viņa nostrādājusi šai uzņēmumā 30 gadu. Bet tas taču ir par maz. Skatītājs vēlas tuvāk iepazīties ar krietno darba daritāju, vēlas redzēt arī citus darbiniekus. Tomēr mēs viņus neredzam.

Kino žurnalā Nr. 34 ievietots sižets par Daugavpils lokomotīvju remonta rūpnīcu, kurā 25 gadus strādā virpotājs stachanovietis Čupecs. Diktors stāsta, ka *viņš pieder savas rūpnīcas izcilākajiem laudīm*, ka viņš diendienā pārsniedz darba normu u. t. t. Skatītājā resp. klausītājā tūlīn rodas cieņa pret krietno darba vīru, gribas viņu «ieraudzīt vaigā». Bet operators viņu parādījis neizteiksmīgi un pavirši, it kā no tālienes.

26. kino žurnala numurā rādīta Svētciema padomju saimniecība, kurai plašs, labi kopts ganāmpulks. Uz ekrana arī redzam šo ganāmpulku ar tā saucamajām Latvijas brūnajām sugas govīm. Tiesa — ir rādītas arī šā ganāmpulka kopējas, labākās govju slaucējas. Bet — atkal tā pati paviršā attieksme pret cilvēku, un rodas iespaids, ka ganāmpulks parādīts labāk nekā tā kopēji.

Mēs zinām, ka brālīgās padomju republikas un pilsētas Padomju Latvijai dzīves atjaunošanā un izveidošanā sniedz lielu palīdzību. Urals un Ukraina, Maskava un Ļeningrāda sūta mums mašīnas un darba galdus, veselas rūpnīcu iekārtas. Vēl nesen mūsu MTS saņēma vairākus jaunu traktoru sūtījumus. Šī brālīgā palīdziba mūsu republikai — svariga tema. Bet kino žurnalā tai nav ierādīta vajadzīgā vieta.

Pagājušajā vasarā samērā plaši kino žurnalos pārstāvētas tā saucamās sporta temas. Tas nav slikti. Fiziskā kultura un sports ir mūsu dzīves neatņemama sastāvdaļa. Bet ja tanī pašā laikā novārtā atstāta sabiedriski politiskās audzināšanas tema, tad tas vairs nav parcizi. Mūsu republikā deimitiem tūkstošiem laužu gan pilsētās, gan laukos, gan skolās, gan politmācību pulciņos un marksisma-leninisma universitatē mācās bolševiku partijas vēsturi, biedra Staļina biografiju, marksisma leninisma klasiku darbus. Mūsu darba ļaužu sabiedriski politiskās audzināšanas darbam kino žurnalā nav piegriezta vajadzīgā vērība.

Vairāk uzmanības jāvelti arī jaunatnei — komjaunatnes un pioneru dzīvei. FRA un citu skolu audzēkniem. So jaunatnes temu pārāk reti ieraugam kino žurnalos.

Daži vārdi jāsaka par kino žurnala «Padomju Latvija» muzikalo apdari, vispirms jau par ievada muziku žurnala sākumā. Nevar to atzīt par apmierinošu. Ja salīdzinām šo ievadu ar Maskavas centralās chronikas dokumentalo filmu studijas kino žurnala «Novosti dņa» ievadu manām prāvu starpību. «Novosti dņa» ievads skan pacilāti un gaiši, turpretim «Padomju Latvijas» ievads skan samērā smagi un neizteiksmīgi. Tā vietā jāizrauga cits, kas pēc satura būtu gaišāks, mošāks un saturētu sevī latviešu nacionālās muzikas elementus. Vispār — kino žurnala muzikalajā apdarē jāvēlas vairāk latviešu un krievu klasiku un padomju komponistu muzikas, bet mazāk vakareiropisko motīvu. Nedrīkst aizmirst, ka muzika ir svarīgs kino mākslas papildelements, kam svariga ietekmējoša nozīme.

Kino chronika nav tikai vienkārša dzīves atspoguļotāja, notikuma attēlotāja. Tā ir svarīgs aģitacijas un propagandas, masu politiskās audzināšanas līdzeklis. Tas vienmēr jāpatur vērā kino operatoram, režisoram un katram kino darbiniekam, to nedrīkst aizmirst arī Rīgas kino chronikas darbinieki. Kur darbam ir pieiets ar šo lielās atbildības apziņu, tur redzam arī labus panākumus, tur ik aina no ekrana skatītāju aizrauj, ietekmē, modina viņā mīlu pret padomju cilvēku, pret padomju dzimteni. Tādi ir bijuši vairāki mūsu operatoru sižeti — Keguma turbinu atklāšana, ražas novākšana u. c.

Uzturēt vienmēr šo savu atbildīgā propagandas darbinieka apziņu, apvienotu ar teicamu amatniecisko prasmi — tāds ir Rīgas kino chronikas darbinieku pienākums. Tad ik sižets, ik kino žurnals tiešām kļūs vērtīgs līdzeklis sabiedrības audzināšanā komunisma garā.

A. Ozols

LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTI OKTOBRA 30. GADADIENAI

Oktobra 30. gadadienas svētkus latviešu padomju komponisti sagaidīs ar krāšņām skaņu veltēm.

Anatols Liepiņš Oktobra 30. gadadienai veltījis savu baletu «Laima» — mūsu pirmo padomju baletu. Kopš tā pirmizrādes šovasar, Līgo svētkos, «Laima» jau vairākkārt izrāda Operas un baleta teatris.

Nīla Grīnfelda lielās formas kantate korim, simfoniskajam orķestrim un solistiem «Varoņu piemiņai» (Raiņa — «Karā kauta dvēselīte») ir gaiss latvisks rekviems, tas pauž nesatricināmu ticību lielai un spožai nākotnei, cildinājumu varoņiem, kas, savas dzīvības upurējuši par tautas brīvību un laimi, mūžam nemirs. Oktobra svētkiem veltīta arī Nīla Grīnfelda tikko pabeigtā opera «Daina» (Fr. Rokpelņa librets) pauž latviešu tautās vēsturiskās cīņas pret vācu iebrucējiem, tautas brīvības alkas un varoņību.

Valerija Poļakova III simfonijas (ar kori) saturā līksms uzvaras prieks un padomju patriotisms.

Jāņa Ivanova stīgu kvartets Nr. 2 loti oriģināls un spēcīgs, meistarīgs darbs.

Ādolfa Skultes baleta «Leide» — pēc Raiņa lugas «Spēlēju, dancoju» — stāsta par latviešu tautas cīņām un uzvarām pār tumšo verdzinātāju, mužnieku varu.

Valentina Utkina klavieru sonata — spožs meistardarbs, izcils sasniegums mūsu muzikas mākslā. Saturā: cildens padomju patriotisms, optimistisks jaunās dzīves prieks un spars.

Margers Zariņš nule pabeidzis savu simfonisko poemu «Maskava», kas pauž autora iespaidus un pārdzīvojumus grandiozajā ceitnecības laikmetā Padomju zemes sirdī — Maskavā.

Valerija Poļakova «Svētku uvertira» savu pirmatskaņojumu piedzīvos vienā no pēdējiem Latvijas padomju komponistu jaunrades dekadas koncertiem š. g. oktobrī. Oktobra svētkiem veltītas bija arī Jāzepa Mediņa opera «Rita ausma» un Pētera Barisona «Svētku uvertira». Abi darbi nepabeigti — autoru negaidītās nāves dēļ.

Oktobra (un Dziesmu) svētkiem veltītie dziesmu konkursi: Mākslas lietu pārvaldes organizētais un LP Komponistu savienības internais slēgtais konkurss gan nedeva varbūt daudzu gaidīto rezultatus, tomēr iegūtas dažas premētas un dažas ieteicamas dziesmas. Autori: P. Smilga, M. Zariņš, Jēk. Mediņš, P. Barisons, N. Zolotonoss u. c.

Oktobra svētkiem veltīta ari visa lielā Latvijas padomju komponistu jaunrades skate — koncertu cikls: 5 simfoniski, 2 kamermuzikas un 1 kora koncerts, ko atklāja Filharmonijas zālē š. g. 29. septembrī. Programā: visjaunākie latviešu padomju komponistu darbi un izcilākie skaņdarbi, kas iecerēti un pabeigti kopš padomju varas nodibināšanās Latvijā. So ievērojamo muzikas kulturas pasākumu noorganizējusi LP Komponistu savienība ciešā sadarbībā ar Radiokomiteju un Filharmoniju.

Tā ir Latvijas Padomju komponistu savienības darba atskaite tautai un Partijai par godu Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas 30. gadadienai.

Milda Zālīte

PAZIŅOJUMS

Latvijas Padomju rakstnieku savienības klubā (Kr. Barona ielā 12) svētdien, š. g. 5. oktobrī, pl. 12.00 **rakstnieku sastapšanās ar skolu jaunatni.** Programā I. Muižnieka referats «Padomju Latvijas jaunākā literatura». Savus darbus lasīs J. Grants, A. Imermanis, I. Lēmanis, J. Plaudis un J. Vanags.

Aicināti: skolu jaunatne un visi interesenti.

LS klubs

HARIJS TRUMENS

BORISS GORBATOVS

Cilvēks, kurš mīl pušķī sasietas kaķšasaites un nēsā bikses, kas par divām collām īsākas nekā vispār pieņemtā norma, un vairāk arī ne ar ko ārēji nav ievērojams, — šīgada pirmajā septembrī ieradās Riodežaneiro. Viņam bija bāla baptista seja, kas sagādāja daudz pūļu «Life» retušieriem, un par viņu bija zināms, ka viņš ir visviduvējākais no visiem vidējiem amerikaņiem un visprovincialākais no visiem misuriešiem.

Ja cilvēku būtu pieņemts uzņemt pēc tā, kāds viņš ir un kāda viņa patiesā vērtība, — neviens Riodežaneiro arī nebūtu ievērojis šī cilvēka atbraukšanu. Bet savādās likteņa spēles dēļ šis mazais cilvēks bija Amerikas Savienoto Valstu prezidents. Un Riodežaneiro mietpilsoņi zaudēja prātu no sajūsmas. Dārdēja orķesni, uz ielu bruģa krita ziedu lietus un skrejlapiņu sniegs, un uz visām pilsētas celtnēm krāšņoja milzīgi ASV prezidenta Trumena un Brazilijas prezidenta Dutras portreti. Prezidenti bija blakus, abi smaidīja, un tas bija sevišķi aizgrābjoši, ja atceras, ka Trumens vēl nesen mīlēja saukt sevi par pazemīgu lielā Ruzvelta skolnieku, bet Dutra bija saņēmis krustu no Hitlera un ordeni no Musolini.

2. septembrī prezidents Dutra ieveda prezidentu Trumenu starpamerikaniskajā konferencē, un Trumens savā nedaudz šņācošajā un čīkstošajā sādžas sludinātāja balsī nolasīja kārtējo runu, kuru viņam, kā vienmēr, bija uzrakstījis Klarks Klifords. Harijs Trumens izskaidroja savu «kursu».

Viņš paziņoja, ka viņam nepatīk pēckara pasaule. Viņš nav apmierināts ar Eiropu. Ja Grieķija vēl apmierina viņu, tad jaunās demokratijas noteikti satrauc. Viņš vairākkārt vērsās pret PSRS (tomēr nenosaucis to vārdā) un tad pilnīgi kā Cerčils sāka žvadzināt ieročiem: «Savienotās Valstis, — viņš teica, — pilnas apņēmības palikt spēcīgas militārā ziņā.»

2.

Kas tad viņš tāds ir, šis jaunais imperialisma apustulis?

Amerikaņi mīl runāt, ka viņu demokratiskajā valstī katrs var kļūt par prezidentu. Lai par tādu kļūtu, nav vajadzīgi ne tituli, ne dolari — pietiek, ja ir valstsvīra talants.

Kādi tad talanti palīdzēja Harijam Trumenam kļūt par prezidentu? Ar kādām ģenija īpašībām apveltīts šis maziņais un vecmodīgais misurietis? Kas izdalīja viņu no miljonu tautiešu masas un atveda uz Balto namu?

Harijs Trumens dzimis 1884. gadā fermera ģimenē. Skolā viņš neizcēlās ar sevišķām spējām, bet bija reti paklausīgs un uzcītīgs. Viņa uzvešanās bija priekšzīmīga. Viņš bija nopietns puisēns brillēs, ne Toms Soijers, bet Sids — uzvedīgs, labi audzināts un garlaicīgs.

Pabeidzis vidusskolu, viņš gribēja iestāties Vest-Pointas karaskolā, bet viņam bija vāja redze.

No bērnības viņš pieklājīgi spēlēja pianino, bet par muzikantu nekļuva — nepietika ne talanta, ne izdomas.

Tāpēc viņš kļuva par klerku bankā un, saņemdams savus 25 dolarus nedēļā, bija pilnīgi apmierināts ar likteni. «Tas bija vislaimīgākais laiks manā dzīvē,» — atzīstas viņš. Viņš arī nesapņoja par kaut ko vairāk.

1917. gada aprīlī Trumenu iesauca karā. Šeit viņš neveica nekādus drošsirdības brīnumdarbus, bet bija akurats un izpildošs baterijas kapteinis.

Demobilizējies viņš atgriezās mājās, apprecējās un atvēra galanterijas tirgotavu Kanzas-Sitijā. Taču galanterija izrādījās viņam par pārāk grandiozu pasākumu. Viņš izšķērdējās un pazaudēja visu savu un svešo naudu. Starp citu, pēc trīspadsmit gadiem viņš samaksāja parādus.

Bankrotējis tirdzniecībā, viņš nolēma izmēģināt laimi politikā. Stāsta, ka 1922. gadā viņš bijis par biedru Kukluks-klanā. Trumens to tagad kategoriski noliedz. Droši zināms, ka viņš bijis masons. Tai pašā laikā viņš palika demokrats.

Par demokratiskās partijas «bosu», saimnieku Kanzas-Sitijā bija Toms Pendergasts. Tur nav ko runāt, tā bija krāšņa figura. Viņš «taisīja vēlēšanas». Viņš komandēja savas partijas vēlēšanu aparatu, «vispērkamāko no visiem pērkamajiem vēsturē», un prata piespiest balsot parādības; sen miruši vai pat nekad virs zemes nebijuši cilvēki skaitījās viņa vēlētāju sarakstos un «balsoja» tā, kā tas bija vēlams Tomam. Partijas uzvara vēlēšanās katru reizi nozīmēja visa valsts aparata pārmaiņu — no štata gubernatora līdz pasta nodaļas priekšniekam. Visi šie amati bija Toma rokās. Viņš tirgojās ar tiem. Viņš taisīja gubernatorus, senatorus, tiesnešus. Viņš uztaisīja arī Trumenu.

Bez Toma Pendergasta Trumens nekad un nekur nebūtu izvirzījies. Toms Pendergasts sākumā uzdeva viņam nelielu pasākumu — nozīmēja par ceļu inspektoru, pieci dolari dienā. Pēc lietus Trumens ar mašīnām tīrīja no ceļiem dubļus. Pēc tam Toms «izvēlēja» viņu par Džeksonas grafistes tiesnesi.

Šai postenī viņš nostrādāja astoņus gadus, bet pēc tam «palūdza Pendergastu izvirzīt viņu materiālā ziņā izdevīgākā postenī». Trumens ar to domāja nodoklu savācēja posteni. Bet Toms Pendergasts bija zēns ar humoru. Viņš nolēma padarīt Trumenu par ... senatoru.

Pie tam viņš teica:

«Man gribas nodemonstrēt, ka labi iesmērēta mašīna var aizsūtīt uz senatu pat izsūtāmo.»

Toma mašīna bija labi iesmērēta. 1934. gada vēlēšanās trijos apgabalos, kurus kontrolēja Pendergasts, Trumens ieguva 40.812 balsis. Tās tad arī atnesa viņam uzvaru. Izsūtāmais iekļuva senatā. No tā laika Amerikā Hariju Trumenu sāka saukt par «Pendergasta izsūtāmo zēnu».

Tikai pēc desmit gadiem atklājās visa šo «vēlēšanu» vēsture. Izmeklēšanā noskaidrojās, ka apgabalos, kur Trumens ieguva 40.000 balsu, balsošanas tiesības bija tikai 25.000 cilvēkiem. Piecpadsmit tūkstoši bija Toma Pendergasta «parādības». Taču Toms Pendergasts jau kapā, bet Trumens Baltajā namā.

Iekļuvis senatā, Trumens akli sekoja Pendergasta pavēlēm. Viņš turēja mēli aiz zobiem un senatā izcēlās tikai ar vienu — ar klusēšanu. Trīs gadus neviens nedzirdēja viņa balsi. Viņš ņēma vārdu tikai tāpēc, lai aizstāvētu Pendergastu. Saimnieks nokļuva nelaimē. Viņa machinacijas kļuva atklāti uzbāzīgas, viņš tika cietumā. Harijs Trumens izdarīja visu, ko varēja, lai palīdzētu savam bosam.

Gatavojoties 1942. gada vēlēšanām, «izsūtāmajam zēnam» vairs nebija saimnieka. Viņam draudēja sakāve. Parādības vairs nevarēja balsot par viņu. Viņš jutās maziņš un bezpalīdzīgs. Viņš žēli skatījās uz visām pusēm, meklēdams sev saimnieku. Un — atrada to.

Tas bija Roberts Henegens, policista dēls no Misuri. Viņam bija slikta reputacija. Viņu sauca par «diskreditētākās politiskās mašinas visdiskreditētāko bosu».

Henegens kļuva par Trumena bosu. Viņš palīdzēja tam atkal iekļūt senatā, uzrīdījis divus viņa sāncenšus vienu pret otru un sašķēlis balsis. Trumens ieguva neievērojamu vairākumu.

Iekļuvis atkal senatā, Trumens nekavējoties pateicās savam saimniekam. Pretēji sabiedriskajai domai, viņš padarīja to par nodokļu savācēju Sen-Lui. Henegens aizgāja tālu. Pēc dažiem gadiem viņš jau bija demokratiskās partijas Nacionalās komitejas priekšsēdētājs un slepenas un varenas kliķes «Tamani—Holl», kas taisīja prezidentus, vadošs darbinieks. Šim bosam arī bija izšķirošā loma Trumena izvēlēšanā par viceprezidentu.

Tā tika taisīta izsūtāmā zēna karjera. Padeviba bosa priekšā — lūk, tas valstsvīra talants, ko pilnībā pārvaldīja Harijs Trumens. Paklausība un spēja sprasties, bezgalīga gatavība padevīgi kalpot un iztapt saimniekam no Volstrita — lūk, kas galu galā atveda mazo misurieti uz Balto namu.

3.

1944. gada jūlijā demokratiskās partijas kongresā izvērtās asa priekšvēlēšanu cīņa. Prezidenta kandidatura neradīja šaubas, tas varēja būt tikai Ruzvelts. Strīds notika par to, kam jābūt par viceprezidentu.

Divas nometnes stāvēja ar seju pret seju: progresivā ar Ruzveltu priekšgalā un reakcionarā ar Dienvidu demokratiem priekšgalā. Reakcionari prasīja revidēt Ruzvelta ekonomisko programu, atcelt cenu kontroli, atzīt baltās rases pārākumu un Dienvidu štatu privilēģijas. Viņu kandidats bija Džeimss Birnss. Progresivās nometnes kandidats bija Henrijs Volless. Viņu atbalstīja arī Ruzvelts.

Bet Volless bija absoluti nepieņemams reakcionarajiem demokratiem. Tikpat nepieņemams Ruzveltam un viņa nometnei bija Birnss, rūdīts reakcionars.

Partijai draudēja sašķelšanās. Pārāk skaidras un noteiktas bija abu kandidatu figuras. Vajadzēja atrast kompromisa figuru un, vislabāk, bezkrāsainu. Henegens atcerējās «izsūtāmo zēnu» un izvirzīja viņu.

Harijs Trumens izrādījās par piemērotu figuru, — viņam vispār nebija figuras. Viņš bija tipisks «kompromisa bērns». Viņš pat dzimis pierobežas štatā Misuri, uz robežas starp Ziemeļiem un Dienvidiem.

Pēc ievēlēšanas Harijs Trumens nekavējoties piezvanīja savai vecajai mātei.

— Esi labs zēns, Harij! — teica viņam māte.

Un viņš centās būt «labs zēns». Viņš «peldēja pa straumi».

Pēkšņi 1945. gada 12. aprīlī «iejūgā», kā saka amerikaņi, nomira prezidents Ruzvelts un par prezidentu automatiski kļuva Harijs Trumens, mazais tiesnesis no Džeksonas.

Viņš stāvēja Baltā nama zālē blakus savai resnajai sievai un meitai, nospiests un apjucis, bet uz viņu ar ziņkārību un gaidām skatījās visa pasaule.

Ko viņš izdarīs, kurp vadīs kuģi?

Lielā prezidenta ēna izplētās pār viņu. Progresivā Amerika gaidīja, ka Trumens saglabās uzticību šai ēnai. «Viņš mantoja Ruzvelta mandatu, viņš paliks uzticīgs viņam.»

Bet reakcija uzstādīja pavisam citas cerības, «New-York Times» paziņoja milzīgiem burtiem: «Paredzams pagrieziens pa labi!» «Misurietis padarīs mērenākus Ruzvelta projektus» — rakstīja province. Pats Trumens savu poziciju raksturoja šādi: «nedaudz pa kreisi no centra». Pertinaks tūlīt pat izlaboja viņu: «pa labi no centra».

Bet Volstritā smīnēja par visiem šiem paziņojumiem un pareģojumiem. Viņi zināja, kādu kursu uzņems Trumens: tādu, kādu viņi tam nodiktēs.

Pirmās dienas Baltajā namā Trumenam bija medus mēnesis. Amerikaņi izturējās pret viņu ar vislielāko saudzību. Viņš taču nav vainīgs, ka nejauši kļuvis par prezidentu. Viņi zināja, ka viņš nav ģenijs, un neko negaidīja no viņa. Viņa liekulīgās runas imponēja dievbijīgajiem amerikaņiem, viņiem patika viņa lēnīgais izskats, un katrs galanterists, noslēdzot savu bodi, ar patiku domāja, ka, ja viņam būtu laiks, arī viņš varētu kļūt par prezidentu, — viņš taču nav sliktāks par to galanteristu Baltajā namā, katrā ziņā viņš nu gan nav bankrotējis!

Bet izsūtāmajam zēnam sagriezās galva, viņš sāka taisīt kļūdas.

Viņš pārāk ilgi bija turējis mēli aiz zobiem, radās vēlēšanās parunāt preses konferencēs — tas izrādījās nepiesardzīgi. Viņš savāca ap sevi tumšus laudis no Misuri — tas nepatika. Viņš ātri un bez ierunām pakļāvās Birnsam, Vandenbergam, viņam bija «patīkamas satikšanās» ar Huveru — tas satrauca demokratus. Potsdamas konferencē viņš kā skolnieks bikli lūkojās uz Birnsu — tas izlikās smieklīgi. Pēkšņi viņš negaidīti pameta visas lietas un devās ceļojumā pa ASV. Te viņš pilnīgi apmierināja savu kaislību fotografēties. Reportieri rakstīja, cik daudzus draugus apmeklējis prezidents, cik paspēlējis pokerā un kā kodās zivis — tas nu jau izrādījās pavisam vieglprātīgi.

Medus mēnesis beidzās, saudzība izsīka, migla izklīda, — prezidents bija kails un smieklīgs.

«Trumens bija tik daudzreiz izsvilpts kā, laikam gan, neviens no amerikaņu prezidentiem visā valsts vēsturē,» — konstatēja Trumena biografs Triss Kofins.

Ņujorkas avīzes korespondents ievietoja Longailendas dzelzceļnieku paziņojumu: «Šeit pie mums Trumenu nebūtu ievēlējuši pat par sabiedrisko ateju uzraudzītāju.»

Bilijs Rozs izsaucās: «Ja Baltajā namā mums vajadzīgs komiķis, lai tad viņš vismaz ir talantīgs!»

Vaitnijs saka par viņu: «No cūkas sariem nevar uzadīt zīda maku, tāpat no ierindas kantorista nevar iztaisīt prezidentu.»

Aizgāja pat tik tālu, ka novembra vēlēšanās kongresā demokratiskā partija ieteica Trumenam neizteikties par partijas kandidatiem, lai nepasliktinātu viņu stāvokli. Karalis bija absoluti kails.

Un pēkšņi kaut kāda valdoniga roka atbalstīja viņu. Izrādās, viņš vēl bija vajadzīgs. Viņš taču tik izdevīgs, tik paklausīgs, ar viņu tik viegli sarunāties. Nedrīkst tikai ļaut viņam rīkoties pēc paša saprāta. Viņam tas neiznāk. Jo labāk, — tas nozīmē, ka viņam var tieši diktēt.

Tā mazais misurietis atrada lielo saimnieku.

4.

Volstrita saimniekiem Harijs Trumens ir tas, kas vajadzīgs, — prezidents, kas parocīgs visādā nozīmē. Viņš bezkrāsains? Jo labāk. Tas nozīmē, ka viņu var krāsot kādā gribi krāsā. Un reakcija viņu ātri izkrāsoja savā krāsā — melnajā. Viņš nav cīnītājs kā Ruzvelts, nav runātājs, nav domātājs. Jo labāk. Lai viņu vada Vandenbergs, Birnss, Dalless, Huvers, bet runas lai viņam raksta Klarks Klifords, jauns cilvēks ar gaišu kuplu matu cekulu un teatra divas acīm. Lai tikai Trumens tās pieņemami nolasa. Tā Harijs Trumens kļuva par amerikaņu imperialisma klerku.

1947. g. 12. martā viņš griezās ar vēstījumu pie kongresa par «palīdzību» Grieķijai un Turcijai. Vandenbergs nekavējoties nosauca šo programu par «nacionalo politiku ar vislielāko nozīmību», «jauno amerikaņu politiku visā pasaulē».

Amerikaņu imperialisms atņirdza savus ilkņus.

Karš amerikaņu veikalniekiem atnesa nedzirdētu peļņu, bet tā neapmierināja viņu apetītu. Tā tikai iekairināja viņus. Karš līdz ar to uzspieda arī dažas saites, aprobežojumus un pat pienākumus. ASV prezidents tad bija Ruzvelts. Tagad Volstrits nepacietīgi iegribēja atmest visas un visādas saites, atteikties no visiem un visādiem pienākumiem. Trumens paklausīgi sāka izpildīt Volstrita gribu.

Ienākot Baltajā namā, viņš svinīgi zvērēja būt uzticīgs Ruzvelta kursam. Viņš galīgi sarāvis ar to visas saites. Viņš solīja saglabāt neskartu Ruzvelta kabinetu. Viņš izklidināja to. Ruzvelta politikas pamatā bija miers pēc kara. Trumens kļuva par jauna kara kurinātāju.

Čerčils nespēja uzvarēt dzīvo Ruzveltu, toties viņš «iekaroja» Trumenu.

Pirms 124 gadiem ASV prezidents Džeimss Monro pasludināja: «Amerika amerikaņiem». Tad šīs doktrinas jēga bija tāda: norobežot Ameriku no eiropiešu iebrukumiem.

Tagad Volstrits ar Trumena muti sludina jaunu doktrinu: «Ne tikai Amerika, visa zemeslode — amerikaņiem.» Tā ir programa iebrukumam pasaulē.

Volstrita rīkle kāri atvērusies.

Pirmo reizi ASV vēsturē uz politiskās skatuves bariem uznākuši militarie. Dolars uzgērba mundieri. Valsts aparats sāka militarizēties. Par diplomatiem kļuva ģenerāļi. Ģenerālis Maršals kļuva par ASV valsts sekretaru. Japānu komandē ģenerālis Makarturs. Uz Ķinu «dibināt kārtību» aizbrauca ģenerālis Vedemeijers. Rietumeiropā saimnieko ģenerālis Kleijs.

ASV sāka dedzīgi iejaukties Eiropas lietās. Viņiem vairs nepietiek savu koloniju. Viņi gribētu padarīt par savu koloniju visu zemeslodi. Viņi palīdz grieķu fašistiem, apbruņo turkus, kurina pilsoņu karu Ķinā, atbalsta holandiešus Indonezijā, spiežas Italijā, iejaucas Francijas dzīvē, draud jaunās demokratijas zemēm un kūda Padomju Savienību.

Un jau histeriski kliedz gubernators Martins: «ASV jāiet uz priekšu ar atoma bumbu vienā rokā un ar krusta zīmi otrā.» Un jau apmainās vēstījumiem Harijs Trumens un svētais tēvs Pijs XII. Un katoļu vadonis dod savu svētību baptistam Trumenam jaunam krusta gājienam.

Bet gājiens pret pasauli vienmēr sākas ar gājienu pret savu pašu tautu. Agresija nav savienojama ar demokratiju. Terors nav savienojams ar cilvēku tiesībām.

Savu saimnieku uzmudināts, Trumens sāk arī šo gājienu. Gājienu pret amerikaņu tautu. Pret amerikaņu demokratiju. Pret arodbiedrībām. Pret viselementarākajām amerikaņa brīvībām.

Nekad vēl ASV nav bijis tik niknu «medību uz sarkanajiem». Nekad vēl melnais terors ASV nebija tik atklāti uzbāzīgs.

Viss progresivais izsludināts ārpus likuma, viss godīgais un drošais padzīts vai iesēdināts cietumā. Džeksonas galanterists sacenšas ar mazā Minchenes jefreitora lauriem.

Šo savu krusta gājienu Harijs Trumens nosaucis par «gājienu pret pasaules komunismu». Nav nekāds jauns vimpelis! Tāpat sāka arī Krupi-Šrederi, uzlaižot uz skatuves ārprātīgo Hitleru. Tāpat sāka arī Micui-Micubusi, uzmudinot vājprātiņu Hirohito. Tāpat sāk arī tagad Morgani-Rokfelleri, palaiduši priekšā «izsūtāmo zēnu».

Cilvēce zina, kā parasti beidzas tādi gājieni!

5.

Bet pagaidām Harijs Trumens turpina cītīgi kalpot savam bosam. Kaut ko viņš ir mācījies. Viņš vairāk nerunā kā agrāk, ka nepieņem politiskus lēmumus, vispirms neapspriedies ar sievu. Viņš zina, ar ko ir jāapspriežas!

Par Trumena aprindām, par tiem, kas stāv viņam aiz muguras, Volless teica: «Mūsu ārējās politikas noteikšanā kopā ar mūsu valsts sekretaru — kara profesionalu — piedalās šādas personas: valsts sekretara vietnieks Lovets — bijušais banku firmas «Braun brothers and Harriman» kompanons, valsts sekretara palīgs Soltmanis — bijušais Ņujorkas biržas viceprezidents, Amerikas sūtnis Anglijā Duglass — lielas apdrošināšanas kompanijas «Mutual Life Insurance» valdes priekšsēdētājs. Pēc tam šo cilvēku vidū mēs redzam Džeimsu Forestolu — banku firmas «Dillon Rid» vadītāju no Volstrita, tirdzniecības ministru Harimanu — kompanijas «Braun brothers and Harriman» priekšsēdētāju, finanču ministru Sneideru — bankieri no Sen-Lui. Vēl viens firmas «Dillon Rid» pārstāvis — ģeneralmajors Viljams Dreipers tikko kā atgriezās no Vācijas, lai ieņemtu kara ministra palīga posteni. Pat starptautiskās bankas vadītājs ir jurists no Volstrita — Maklois.

Republikaņu laikā Volstrits pārvaldīja Ameriku. Tagadējās valdības laikā Volstrits gatavojas pārvaldīt pasauli.

Kā Volstrita komisionārs Harijs Trumens braukā pa Amerikas valstīm, tirgojas par Brazilijas naftu un saka runas. Viņa runās tāpat kā agrāk vēl daudz liesas liekulības, bet arvien vairāk un vairāk niknas rūkšanas. Viņa čīkstošajā balsī jau dzirdama kara ratu čīkstoņa.

Bet, savāda lieta, — nevis spēks jūtams šai runās, ne varenība diktē šos draudīgos vārdus, bet bailes. Bailes no nākamās dienas. Bailes no draudīgi tuvojošās krizes. Bailes no savas paša tautas, no demokratijas, no pasaules tautām, kas uzvarēja fašismu un nevēlas tā Amerikas izdevumu.

Bailes un niknums — lūk, kas skan Trumena runās. Bailes, neraugoties uz atoma bumbu. Nespēks, neraugoties uz dolariem. Nekas nespēj novērst nenovēršamo. Nekas nevar apturēt rītdienas sauli. Šai ziņā bezspēcīgi arī «izsūtāmā zēna» saimnieki.

Un, liekas, Amerikas imperialisma vēsturiskās neapdāvinātības visspilgtākā izpausme arī ir tā cilvēka figura, ko Volstrits pasludinājis par savu apustuli, — Harija Trumena, — mazā cilvēciņa īsajās biksēs — figura.

Vēstuļu apmaiņa starp V. M. Molotovu un ASV vēstnieku Smita kungu sakarā ar B. Gorbatova rakstu „Harijs Trumens"

Sakarā ar rakstnieka B. Gorbatova raksta «Harijs Trumens» publicēšanu laikrakstā «Literaturnaja gazeta» Nr. 39 ASV vēstnieks Maskavā Smita k-gs 25. septembrī griezās pie PSRS Ārlietu Ministra V. M. Molotova ar vēstuli, kurā raksta:

«Pusotra gada laikā, kopš atrodos Padomju Savienībā, es ar visdziļāko nožēlu esmu bijis spiests novērot, ka padomju presē palielinājušies puspatiesību, kroplojumu un absolutu nepatiesību plūdi par manu zemi un manu valdību. Centos nepiegriezt vērību šai kūdīšanas kampaņai presē, uzskatot, ka cīņa pret neskaitāmu daudzumu melīgu vai nepareizu ziņojumu nozīmētu vienīgi liet ellu tā naida ugunī pret manu zemi, kādu padomju prese, acīm redzot, nolēmusi iededzināt padomju cilvēku sirdīs.

Tomēr tagad pienācis tāds gadījums, kad man jāpārkāpj šis manis paša noteiktais likums. Kāda Borisa Gorbatova raksts, kas nupat publicēts laikrakstā «Literaturnaja gazeta» Nr. 39, satur tik nepārprotami apmelojošus personīgus izlēcienus pret Savienoto Valstu Prezidentu, ka es nevaru pielaut, lai to atstātu bez visenerģiskākā protesta. Šis raksts mani dziļi satraucis.

Kā es personīgi Jums vairākas reizes esmu teicis, — uzskatu, ka man jāpilda noteikts pienākums pret Padomju Valdību, tāpat kā pret savu valdību, un ka šis pienākums ir informēt Padomju Valdību pēc iespējas godīgāk un atklātāk par manas zemes tautas pārliecību un uzskatiem. Bet, ja tas tā, tad man Jums vissvinīgākā kārtā jāpiezīmina, ka katrs godīgs amerikaņu pilsonis, neatkarīgi no viņa politiskās pārliecības, būs dziļi aizvainots sakarā ar šo rakstu un uzskatīs, ka viņš pats zināmā mērā kļuvis par tā personīgā apvainojuma objektu, kāds izdarīts Prezidentam Trumenam bez jebkāda iemesla.

Es neatceros, ka bēdīgi slavenais doktors Gebelss laikā, kad mūsu kopīgā cīņa pret nacistisko Vāciju bija vissīvākā, būtu jebkad nogājis līdz lielākai ķengāšanai un lamāšanai pret naidīgas valsts galvu, kā to darījis Gorbatova k-gs pret draudzīgas un sabiedrotas valsts galveno amatpersonu. Šai sakarā man jāsaka, ka es nekad nebūtu ticējis, ka padomju rakstnieks atļaus sev vai ka viņam atļaus pielīdzināt Savienoto Valstu Prezidentu mūsu nesenajam kopīgajam ienaidniekam — Hitleram. Gorbatova k-gs noiet tik tālu, ka netieši kritizē Prezidentu Trumenu par viņa sastapšanos ar mūsu uzticamo un patieso sabiedroto nesenajā karā — Brazilijas Prezidentu, kuram bez jebkāda pamata tiek pierakstīti kaut kādi sakari ar ass valstīm pagājušajā periodā. Katrs objektivs novērotājs, kas pazīst vēstures gaitu pēc 1939. gada, piekritīs, ka šāda veida kritika pilnīgi nepiestāv padomju rakstniekam.

Es nevaru ticēt, ka Gorbatova k-ga raksts atspoguļotu Padomju Valdības viedokli, un es lūdzu tāpēc, lai to oficiāli atsauktu. Ja tomēr, pretēji manai pārliecībai, Padomju Valdība šim rakstam piekrīt, es būtu pateicīgs saņemt paziņojumu par to.»

V. M. Molotovs 27. septembrī atbildēja Smita k-gam ar šādu vēstuli:

«Apstiprinot Jūsu 25. septembra vēstules saņemšanu, man jāpaziņo, ka neuzskatu par iespējamu apspriest ar Jums rakstnieka B. Gorbatova rakstu laikrakstā «Literaturnaja gazeta», tāpēc ka Padomju Valdība nevar būt atbildīga par to vai citu rakstu un jo vairāk tā nevar pieņemt Jūsu sakarā ar to iesniegto protestu.

Tā kā tomēr Jūs savā vēstulē esat ķērušies pie padomju preses vispārējā novērtējuma, un pie tam rodas stāvokļa pilnīgs sagrozījums, man jāpaziņo, ka nepiekrītu Jūsu viedoklim attiecībā uz padomju presi.

Pretēji Jūsu apgalvojumam, tieši padomju prese, vairāk nekā jebkuras citas valsts prese, cenšas pēc iespējas plašāk apgaismot patieso stāvokli un patiesos faktus citu valstu dzīvē, pieškirot sevišķu nozīmi draudzīgu attiecību nostiprināšanai starp tautām. Tas pilnā mērā attiecas arī uz Amerikas Savienotajām Valstīm, pie kam ikviens ASV Valdības un darbinieku solis vai runa, kas domāti normalu attiecību nostiprināšanai starp valstīm un vispārēja miera saglabāšanai, vienmēr rod kvēlu atbalstu padomju presē, un tas ir tik plaši zināms, ka tas neprasa nekādus apstiprinājumus. To nekādi nevar teikt par to amerikaņu presi, kuru tik plaši stimulē galējās reakcionārās aprindas ASV un kura ne tikai diendienā sniedz melīgus un apmelojošus rakstus par PSRS un tās darbiniekiem, bet arī kurina naidu starp tautām, nesastopot nekādu nopietnu pretsparu ASV, kas Jums, Vēstnieka kungs, protams, labi zināms un par ko nav divu domu starptautiskajās demokratiskajās aprindās.»

Pēc ziņām no Vašingtonas 29. septembrī ASV Ārlietu ministrija publicējusi vēstnieka Smita vēstuli un V. M. Molotova atbildes vēstuli.

(TASS)

„LIELAIS LŪZUMS“

Kauja par Stalingradu 1942. gada rudenī un 1943. gada janvārī bija vēsturisks notikums, ko neaizmirsīs neviens cilvēks, kas šai laikā dzīvoja uz mūsu zemeslodes. Visas slavenākās militārās sadursmes, kādas vien pazīna cilvēces vēsture līdz 1943. gadam, lielajās Stalingradas dienās zaudēja vismaz pusi sava spožuma. Kara akadēmijām vairs nebūs vajadzības par stratēģijas paraugu mācīt saviem audzēkņiem Hanibala realizēto Kannu operaciju vai Sedanas ielenkumu prūšu un franču karā. Stalingradas kauja šim nolūkam nesalīdzināmi noderīgāka gan pēc sava vēriena un perspektivas, gan arī pēc cīnītāju varonības un Padomju Armijas Augstākās Virspavēlniecības nospraustā uzdevuma izpildījuma precizitātes.

Bet mēs, padomju cilvēki, šai kaujā saskatēm vēl daudz vairāk. Stalingradas kaujas aizstāvēšanās cīņu periodā ikviens no mums aizturētu elpu uzvērot katru zīņu par lielo notikumu risinājumu, katrs ienaidnieka solis uz priekšu gandrīz vai fiziski žņaudza mūsu elpu, mums likās, ka vācu tanku lavīnas, kas ārdīja padomju zemi starp Donu un Volgu, veltos pāri mūsu pašu ķermeņiem. Mēs sapratām, ka šeit, tāpat kā iepriekšējā gadā pie Maskavas, svaru kausā likts mūsu tautas likteņis, nākotne.

Ar briesmīgas dabas katastrofas spēku plosījās artilērijas viesuļguns, kas 1942. gada 19. novembra agrā rītā sagatavoja Padomju Armijas pretuzbrukumu pie Stalingradas. Bet šie drausmīgie grāvieni padomju ļaužu sirdīs skanēja kā pirmais pavasara pērkons. Sprādzienu uzliesmojums, kas palaikam salējās nepārtraukti bangojošu liesmu jūrā, mūsu acīs bija pati maigākā rīta ausma. Šajā novembra dienā sākās fašistu armijas bojā eja, un, lūk, par spīti ģeogrāfijai, mūsu ausma sākās tur, kur vācu fašistiem sākās noriets. Viena saule nevar slīdīt *mūsu jauno zemi un fašistu midzeni*. Sākot ar to dienu, kad padomju cilvēka virišķība, spēks un ticība savai lietai lika saulei pacelties pāri mūsu zemei, visu turpmāko Tēvijas kara laiku šī saule neveltīja vairs nevienu staru mūsu un gaismas ienaidniekiem. 1942. gada 19. novembrī sāktais Padomju Armijas uzbrukums apstājās tikai 1945. gada 8. maijā.

Stalingradas *kaujas temai* veltīti daudzi literari darbi. Nav šaubu, ka nākotnē tādu būs vēl vairāk. Pazīstamais padomju rakstnieks Staļina prēmijas laureats Boriss Čirskovs Stalingradai veltījis kino scenāriju «Lielais lūzums» un dramu «Uzvarētāji». Šo dramu, izmantojot kino scenārija nosaukumu, nupat sācis rādīt Valsts Dailes teatris.

Ja mēs prasām, lai mūsu māksla runātu par padomju cilvēka lielumu un varonību, tad Stalingradas kauja katrā ziņā šo lielumu un varonību jo spilgti parādīja. Turklāt Čirskova luga ir tipiska varoņdrama, tātad žanrs, kas visvairāk atbilst Dailes teatra garam. Bet tieši temas nopietnība un nozīmība padara šo inscenējumu sevišķi atbildīgu. Stalingradas kauja, šai kaujā izlietās padomju karavīru asinis ir svētums katra padomju cilvēka apziņā. Skatītājs nepiedos, ja Stalingradas varoņu pieminai teatris atņem kaut daļu cildenuma. Skatītājs, lugu skatoties, grib just to pašu notikumu varenību, kas 1942. gada rudenī brāzmoja starp Donu un Volgu, skatītājs grib pazīt tos cilvēkus, kas veica Stalingradas varoņdarbu. Būs neveiksme, ja teatris dimensijas samazinās.

1942. gada 6. novembrī biedrs Staļins teica: «Pagājušā gada novembrī vācieši domāja frontālā uzbrukumā ieņemt Maskavu, piespiest Sarkano Armiju kapitulēt un tā panākt kara izbeigšanu Austrumos. Ar šīm iluzijām viņi baroja savus kareivjus. Bet šie vācu aprēķini, kā zināms, neattaisnojās. Apdedzinājušies, pagājušajā gadā frontālā uzbrukumā Maskavai, vācieši bija nodomājuši apejot ieņemt Maskavu šogad un tā izbeigt karu Austrumos.» Lūk, kādas briesmas mums draudēja. Stalingradas uzvara šīs briesmas izkliedēja.

Lai cīnītāju varonība un apņēmība, Virspavēlniecības plāna ģenialitāte un pati uzvaras nozīmība būtu pietiekami reljefi parādīta, lai šiem elementiem būtu apgaismojums arī fonā, skatītājam teatra zālē jāzjūt un jāizprot, jāpārdzīvo šīs briesmas. Lugas teksts tam dod pietiekamas iespējas.

Vācu pārspēks Stalingradas kaujas sākumā bija briesmīgs. Neviena pasaules valodā vēl nav vārdu, kas kaut daļēji varētu raksturot tās grūtības, kb šais dienās uz saviem pleciem izņesa padomju karavīri. Bet viņi zināja, ka Staļina pilsētu jānotur, ka «viņpus Volgas vairs zemes nav», tāpēc pārvarēja briesmas, pārvarēja mēnešiem ilgo nepārtraukto kauju uzspiesto nogurumu, pārvarēja pašu nāvi, pārvarēja, beidzot, arī ienaidnieku. Šeit necīnījās vis atsevišķi varoņi, šeit cīnījās varonu armija.

Šai atziņai jāskan izrādē kā orkestra pavadījumam, kas sākas ar priekškara pacelšanu pirmajā cēlienā un beidzas ar priekškara nolaišanu pēdējā cēlienā. Īstenībā arī tā ir vēl par maz. Varonu armijas temai jātiegulstas ikviena izrādes apmeklētāja dvēselē tā, lai tā vairs nekad nebeigtu skanēt, lai katrs skatītājs šajā izrādē būtu ieguvis atziņu un pārdzīvojumu, kas klūst par viņa neatņemamu īpašumu.

Stalingradas kauja noslēdzās 1943. gada 2. februārī. Trīs nedēļas vēlāk savā savēlē Sarkanās Armijas dienā, vērtēdams politisko un militāro stāvokli, biedrs Staļins, starp citu, raksturoja: «Kara laikā Sarkanā Armija kļuvusi par kadru armiju. Viņa iemācījusies *sist* ienaidnieku bez kļūdīšanās, ņemot vērā tā vājās un stiprās puses, kā to prasa modernā kara zinātne. Simtiem tūkstošiem un miljoniem Sarkanās Armijas kareivju kļuvuši par sava ieroča — šautenes, zobena, lozmetēja, artilērijas, tanka, sapieru darba, aviācijas — meistariem. Desmitiem tūkstošiem Sarkanās Armijas komandieru kļuvuši par karaspēka vadīšanas meistariem.»

Tieši tādi savas lietas meistari bija karavīri, kas izcīnīja Stalingradas uzvaru un kas vadīja šīs uzvaras izcīnīšanu. Pati Stalingradas kauja un arī Čirskova luga ir pelnīta slavas dziesma padomju karavīra — gan ierindas kareivja, gan ģenerāļa — militārajai meistarībai. Lai izrāde nezaudētu pilnu sabiedrisko mērķtiecību, šī slavas dziesma ar pilnu krūti jādzied arī visiem izrādes dalībniekiem — inscenētājam, režisoram, katram aktierim. Padomju tauta lepojas par saviem karavīriem ne tikai tāpēc, ka tie ir visvaronīgākie, bet arī tāpēc, ka tie ir vismeistarīgākie karavīri pasaulē.

Katrs no šiem karavīriem, kas darbojas Čirskova lugā, tāpat kā darbojās Stalingradas kaujā, ir cilvēks, padomju cilvēks. Katram ir savas individuālas īpašības, arī vājības, bet tām pāri mirdz padomju cilvēka raksturīga stingriba, cēlums, dvēseles bagātība.

Ģenerāļleitnants Pantelejevs, piemēram, mīl mājību savā apkārtnē, mīl zemeņu ievārījumu, bet vairāk par visu viņš mīl savu dzimteni un prot to aizstāvēt. Ģenerālpulkvedis Muravjovs un ģenerāļleitnants Krivenko ir mīlējuši, šķiet, arī tagad vēl mīl vienu un to pašu sievieti, bet tas netraucē viņus būt godīgiem savstarpējās attiecībās un godīgi pildīt savu pienākumu pret dzimteni.

Katra lugas karavīra personība teatrim jāatsedz visā plašumā un dziļumā, jāparāda spilgti un pārskatāmi. Tikai tā, pirmkārt, var panākt, lai skatītājs ticētu tam, kas notiek uz skatuves, lai skatuves tēli būtu patiešām dzīvu cilvēku tēli. Un tikai tā, otrkārt, var skatītājam parādīt, cik liels, skaists un cildens ir izaudzis padomju cilvēks, cik bagāts viņa raksturs, cik plaša un lieliska ir viņa dvēsele.

Beidzot pēdējā, bet pati svarīgākā no galvenajām prasībām, ko teatrim uzstāda ikviens skatītājs, nākdams skatīt šo lugu.

Īsi pirms Padomju Armijas uzbrukuma sākumā kādā sarunā ģenerālpulkvedis Muravjovs un ģenerāļleitnants Krivenko pārrunā iepriekšējo kauju gaitu un izsaka gandarījumu par to, ka, neraugoties uz pārcilvēcīgajām grūtībām atvaires kaujā, saglabātas neskartas pretuzbrukumam un vācu armiju ielenkumam nepieciešamās rezerves.

Krivenko (klusi): Kā gan tu izturēji... un vai tev pietika spēka?

Muravjovs (paveras viņā, iesmejas): Nu protams, ka ne!

Krivenko: Bet es atcēros tās dienas, tikai tu izturēji un nedevi rezerves!

Muravjovs (pakrata galvu): Nē, nevis es... Staļins! Biedrs Staļins pats personīgi vadīja Stalingradas operācijas, un viņa vadība, viņa ģenialais plāns tieši nodrošināja lielo uzvaru.

Luga neparāda biedru Staļinu uz skatuves. Pavisam reti dzirdam pieminam Augstākā Virspavēlnieka vārdu, vēl retāk klausāmies Muravjova telefoniskajā sarunā ar viņu, bet biedra Staļina klātbūtni jūtam visas lugas personažas attiecībās. Staļina vārds iedvesmo kareivi pirmajā līnijā, Staļina griba vada frontes komandiera un armiju komandieru rīcību. Uzvara pie Stalingradas ir Staļina strateģiskā ģenija uzvara. To zina katrs padomju cilvēks, bet to redzēt un izjust viņš grib, nākdams skatīt šo lugu. Teatrim jāapmierina šī prasība.

Tādi, īsumā raksturojot, ir galvenie uzdevumi, kurus Dailes teatra kolektīvs uzņēmies, Borisa Čirskova «Lielo lūzumu» iestudējot.

Kā lugas inscenētājam Staļina prēmijas laureatam tautas mākslinīekam Eduardam Smiļģim, režisorei nopelnīem bagātajai mākslas darbiniecei Felicitai Ertnerei un izrādē īpašā uzdevumus atrisināt?

Ja mēs gribētu dažos vārdos raksturot izrādi, tad varētu teikt — tas, ko šoreiz redzējām Dailes teatrī, bija varoņdrama, bet šī varoņdrama vēl neskanēja no pilnas krūts, nejutām to spēku, ko Dailes teatris citkārt prata parādīt. «Lielo lūzumu» rāda teatris, kura stiprā puse vienmēr bijusi cildens patoss, pacēlums, spilgts apgaismojums. Bet tieši tagadējā inscenējumā, kad visi šie izrādes elementi bija būtiski nepieciešami, jūtam pārāk maz patosa un pacēluma, redzam pārāk pelēkas gaismas.

Lūk, pirmā aina. Autors ar šo ainu it kā dod skanīgus, viscaur ļoti raksturīgus ievada vārdus lielai varoņsimfonijai. Priekškaram atveroties, jāšķiet, ka ir barga, bet arī cildena kara nakts. Kā barguma tā cildenuma parādīšanai autors ir devis lieliskas iespējas, bet tās nav pilnā mērā izmantotas. Atpakaļplūstošā karaspēka sastrēguma apmērus un bistāmību pie tilta skatītājs tikpat kā nejūt. Tāpēc, gluži dabiski, skatītājs nevar sajust arī ienaidnieka spiedienu, ko rada drausmīgums, Stalingradas aizstāvju kritisko stāvokli. Notikumu tālākajā attīstībai jau pašā sākumā samazināta dinamika.

Šajā ainā skatītājam *jāiepazīstas ar* vairākiem lieliem, drosmīgiem cilvēkiem, kuriem ievērojama vieta lugas tālākajā gaitā. Daži no tiem, piemēram, Liza, Fjodorovs, Stepans — šeit dabū tik spilgtu raksturojumu, ka pārējās ainas un cēlieni šos tēlus ne ar ko būtisku vairs nevar papildināt. Bet Dailes teatra traktējumā iepazīšanās ar Lizu, Fjodorovu un Stepanu 1. ainā ir gluži epizodiska. Publikas skats it kā paslīd šiem cilvēkiem garām, un teātris neparāda nekādu iniciatīvu, lai kaut uz mirkli apturētu šo skatu uz vietas, liktu tam vērīgāk ielūkoties minēto cilvēku cēlajās sejās. Liekas, ka izrādes veidotāji nolēmuši: gan pasēsim, vēl veselas 9 ainas priekšā. Bet skatītājs grib būt tuvu saviem varoņiem jau pašā sākumā.

Nav nolīedzams, ka nākamajās ainās izrāde iegūst lielāku spēku, spilgtāk izteiktu monumentalitāti. Taču kāpinājums nesasniedz iespēju robežas. Šajā virzienā ievērojama negatīva nozīme ir skatuves iekārtojumam. «Lielajā lūzumā» darbības telpa un vide vairāk nekā daudzās citās lugās ieklaujas pašā lugas saturā, nav tikai notikumu un darbības fons, bet pilnīgi līdzvērtīgs izrādes elements, jo tā taču ir Stalingrada, *kur cīnās un darbojas mūsu varoņi*. Tāpēc dekorācijām vajadzēja būt monumentālām, viengabalainām, ar heroisku kopēju noskaņu. Sen zināms, ka vienkāršība šādu noskaņu rada daudz sekmīgāk nekā lieki izraibinājumi, kurus skatuves gleznotājs Ģirts Vilks šoreiz tik bagātīgi ienesis izrādē. Ģenerālpulkveža Muravjova štābs, piemēram, ir gluži fantastiska celtne. Tās augšējā daļa ir kaut kāds paviljons, griesti liek domāt par galanterijas veikalu, bet apakšējā daļa, pati štāba mitne, ir vienkāršī nesaprotama. Kāpēc tik sarežģīti un tik daudz lieku gan aizveramu, gan neaizveramu durvju? Šāds dekoratīvais ietērps nepalīdz aktieriem, kuri dažbrīd rāda patiešām lielisku spēli, panākt vajadzīgo pacēlumu visai izrādei.

Taču arī pašā spēlē vēl netrūkst negludumu, kas velk uz leju visu izrādi. Minēsim tikai dažus neizstrādātus, nepareizi novērtētus epizodus. Stabā ieradies 105. divizijas komandieris Voronkovs. Viņš atvedis Muravjova sievas Lizas dokumentus. Visi domā, ka Liza kritusi. Bet saruna par šo satriecošo notikumu rit noskaņā, it kā runa būtu par skaistu laiku. Vēl viens piemērs — 7. ainā Muravjovs rāda ģenerāļleitnantam Krivenko operatīvo karti (pie sienas) un stāsta par pretuzbrukumam sagatavoto rezervju izvietojumu. Viss tas, ko Muravjovs šeit parāda, izveido gluži neiespējamu, neloģisku stratēģisku situāciju.

Šādu sīku kļūdu izrādē ir daudz. Tās, protams, nevar necik jūtami traucēt uzveduma labo kopskaņu, taču liecina, ka izrāde varēja būt vēl labāka, ka vēl daudz jāstrādā, lai izrādi izlīdzinātu, noslīpētu.

Runājot par aktieru spēli šajā uzvedumā, jāatzīst, ka tā visai augsta līmenis. Ģenerālpulkveža Muravjova tēlā Staļina premijas laureāts Arturs Filipsons ielicis patiesu spēku. Šis frontes pavēlnieks ir īsts Staļina skolas karavadonis, gudrs, tālredzīgs, stingrs un nelokāms kā pret padotajiem, tā arī pret sevi. Muravjova nopietno virišķību mākslinieks īpaši veiksmīgi parāda brīžos, kad atbildības un pienākuma nasta sāk kļūt sevišķi smaga, kad ģenerālpulkveža stiprie pleci sāk gurt. Lielajam karavīram palīgā tad steidzas tikpat lieli cilvēki, un abi kopā viņi tomēr spēj pienākumu izpildīt. Saskaņu starp karavīru, amatpersonu un dzīvu cilvēku ļoti veiksmīgi atklāj arī pārējo galveno lomu tēlotāji. Tas ir svarīgs ieguvums izrādei, ka skatītājs jūt aiz spožajiem formas tērpiem pukstam karstas un godīgas padomju cilvēku sirdis.

Filipsona tēlotā loma sevišķi atbildīga tajā nozīmē, ka ar šo lomu izrādē ienāk biedra Staļina līdzdalība notikumos, Augstākā Virspavēlnieka nesalaužamā griba un karavadoņa ģenijs. Arī šo momentu mākslinieks laimīgi atrisinājis. Epizodu, kad Muravjovs runā par Staļinu, arī kad runā ar lielo vadoni pa tiešo vadu, ir spilgti un pārliecinoši. Protams, tos varēja vēl vairāk akcentēt.

Izcils sasniegums ir Edgara Ziles veidotais ģenerāļleitnanta Krivenko tēls. Tas ir stiprs, kaislu temperamentu un ērģeļa drosmi apveltīts karavīrs. Šīs īpašības aktieris atklāj apbrīnojamā pārskatāmībā, tā ieguldīdams vērtīgu daļu padomju karavīra kopējā raksturojumā.

Īsts skatuves mākslas meistardarbs ir nopelniem bagātā skatuves mākslinieka Luija Šmita ģenerāļleitnants Pantelejevs. Aktieris pratis likt šim interesantajam tēlam starot tādā sirsnīgumā un siltumā, ka tas savilņo ikvienu skatītāju.

Liela vēriena sasniegums ir arī Rūdolfa Kreicuma ģenerālpulkvedis Vinogradovs, vecs, vientuļš cilvēks, gudrs un uzmanīgs karavīrs. Visu šo četru ģenerāļu tēli izveidoti ar tādu rūpību un izpratni, ka dod skatītājam pilnīgu priekšstatu par Padomju Armijas vaditāju augstajām moralajām un profesionalajām īpašībām.

Padomju karavīra drosmi, nesatricināmo dzimtenes mīlestību, viņa skaisto plašo dvēseli, rūpīgi pasvītrojot sava tēla individuālās īpašības, veiksmīgi raksturoja arī Hermanis Vazdiks Minutiņa lomā, Alberts Miķelsons leitnanta Fjodorova un Jānis Menca kareivja Stepana lomā. So pašu līniju mazākās lomās turpināja Pēteris Vasaraudzis, Kārlis Pabriks, Jānis Mārsietis, Atis Krauklis un citi karavīru lomu tēlotāji.

Arnoldam Stubavam piekritis atbildīgais uzdevums tēlot partijas pārstāvi frontē. Arī šis grūtais uzdevums izpildīts sekmīgi. Kara padomes locekļa Lavrova tēls zīmīgi raksturoja partijas audzinātājas un iedvesmotājas lomu, partijas gādību par katru atsevišķu padomju cilvēku un visas padomju tautas nākotni.

Ļoti spilgts un patiess tēls bija Evalda Valtera veidotais vācu majors. Vācu militāristu nekaunīgā uzpūtība šeit atklājās visā pretīgumā.

Vispatikamāko pārsteigumu, ja tā atļauts izteikties, šajā inscenējumā ir sagādājusi Benita Ozoliņa Muravjova sievas Lizas lomā. Padomju *sievietes* tēlu mākslinīece prata pacelt cildenā augstumā, parādīt spožā un skaistā apgaismojumā. Ozoliņas Liza bija vienā laikā stipra un maiga, drosmīga un sievišķīga, apziņiga ārste un krietna sieva. Šis sniegums katrā ziņā ir lielisks apliecinājums mākslinieces talantam.

Ja grībam atrast kopējo slēdzieni par «Lielā lūzuma» inscenējumu Dailes teatrī, ja uz skatuves *redzēto gribam nostādīt* blakus skatītāja prasībām, tad jākonstatē, ka inscenējums visumā apmierina. Padomju cilvēks, padomju karavīrs parādīts spilgti un pārliecinoši. Ar pilnu gandarījumu un sajūsmu skatītājs vēro Padomju Armijas cīnītāju varonību un profesionalo meistarību. Ar patiesu lepnumu mēs izjūtam biedra Staļina ģenialitati karaspēka vadīšanā.

Var vēlēties tikai, lai pati Stalingradas kauja, pats notikums uz skatuves atklātos monumentalāks, varenāks un dinamiskāks. Šajā virzienā inscenētājam ne viscaur izdevies savus nodomus realizēt līdz galam.

Juris Pabērzs

PERSONĪBAS TRŪKUMS

Iespiežot jauno autoru dzejū, viņus, pirmkārt, uzmudina tālākam darbam, otrkārt, viņu dzejoļi sasniedzami atklātās kritikas audzinošajai ietekmei. Ilgu laiku literari visjaunākās paaudzes dzejdarbiem valā vērās vienīgi laikraksta «Padomju Jaunatne» durvis. Pārējās redakcijas bija kurlas pret jauno dzejnieku biklajiem klauvieniem. Tāpēc jo sevišķi apsveicams, ka «Karoga» redakcija pēc šāgada sākumā notikušā jauno rakstnieku seminara plaši atvēlēja savas lappuses jaunajiem dzejniekiem. Šogad mēs «Karogā» pirmo reizi lasām Alfreda Krūkļa, Konstantīna Aizpura, Emīlijas Kluša, Ernas Bālodes, Valda Rūjas, Zigfrīda Strauta, Arijas Silabriedes un Vizmas Belševicas dzejoļus. Krietni lielais autoru skaits un it īpaši apstākļis, ka viņu dzejas atbilda «Karoga» idejiskajām un mākslinieciskajām prasībām, pierāda mums, ka visjaunākās paaudzes dzejnieki ir jau nopietni ņemami. Dzejoļi apdares ziņā parāda krietnu veiksmi, un daži labi no tiem nemaz nav sliktāks par vienu otru dzejdarbu, ar kuru pieredzes vecākie rakstnieki reprezentējas laikrakstos.

Sevišķi noslīpēta apdare Alfredam Krūklim. Vairāki viņa darbi pēdējā gada laikā iespiesti vai raidīti pa radio. Bez tam man bija iespēja ieskatīties pārējās viņa dzejās, kas sastāda veselu krājumu un, manuprāt, ir pieņemamas. Krūklis vienādi veiksmīgi raksta visādos pantos un visādos pantmēros, sonets vai daktiliskās atskaņas viņam nesagādā nekādas grūtības. Bet aiz visa tā neredzam pašu galveno — dzejnieka personību, savu skatījumu.

Tikai tas, ko dzejnieks ieraudzīs savām, lietu dziļumā vērstām acīm, pārkausēs sabiedrisko atziņu ugunī, sakausēs ar savu individuālo pārdzīvojumu — tikai tas iegūs jaunas mirdzošas krāsas, pārliecinās, paliks lasītāju atmiņā un tādēļ iedarbosies kā virzošs spēks. Krūklim, tāpat kā vairumam visjaunāko dzejnieku, šīs pieejas dzejai nav. Viņam trūkst tā meklētāja gara, kas sev izcērt īpatnēju ceļu. Tādēļ Krūklis slīd pa virspusi, viņa dzejas grūti atšķirt no citu dzejnieku darbiem.

Savu īso dzejoli «Uzvaras dienā» («Karogs» Nr. 5) Alfreds Krūklis noslēdz ar šādām rindām:

Steidzieties gājienos, solī nu raitā!
Trauciet gar drupām, kur lodes vēl rūs!
Piemīniet viņus, kas, miljoniem skaitā,
Gājuši kaujās, lai dzīvotu jūs.

Šīm patetiskā stilā rakstītām rindām patiesībā trūkst patosa, tās nepārliecina, jo tās nav dzejnieka iekšējā skatījuma pārkausētas. Krūklim mūsu uzvara pār fašistiskajiem iebrucējiem nav dziļā pārdzīvojums, viņš nav saskatījis tās milzīgo nozīmi savas daiļrades prizmā. Tādēļ iekšēji satrauktas, kvēlas dzejas balss vietā dzirdam gludi darinātas, vispārējas frazes, no kādām sastāv viss sešpadsmit rindu garais dzejolis.

Vispārējas frazes un standartizētas gleznas iemīlojuši arī citi jaunie dzejnieki. Vārdus — cīņa, uzvara, dzīve, brīvē, saule, laime var sastapt gandrīz katrā dzejolī. Reizēm šīs individuālā skatījuma trūkums noved pie tā, ka divu dzejnieku darbos lasām vienādas metaforas:

Pār zemes novadiem kā ražens lietus
līstu,
Kas dzīvei uzziedēt kā kiršu dārziem
liek
(Valdis Rūja — «Piecgades balss»)

Nu darbā uzvaram. Būs dzīve jauka,
Tā uzziedēs kā saulains kiršu dārzs,
(Zigfrīds Strauts — «Mūsu dziesmas»)

Jāsaka atklāti, tieksmes pēc vispārējām frazēm, kas netver lietu būtību, nepiemīt jaunajiem dzejniekiem vien. Slīktus paraugus viņi nereti redz arī pie vecajiem dzejniekiem, uz kuriem raugās kā uz autoritatēm.

Savu pieeju meklē Emīlija Kluša. Viņa pati strādā ostā, un viņas pirmie iespiestie darbi apdziedāja tieši Rīgas ostu un tās atjaunotājus. Viņas dzejas spvārsnis kopš tā laika paplašinājies. To spriežam pēc dzejoļa «Traktoristes pavasaris», kam jaunās traktoristes sāruna ar māti piedod īpatnēju intonāciju, kas to atšķir no citiem dzejoļiem par līdzīgu tēmu. Iejutīgs arī Klušas dzejolis «Pie Daugavas» par trijiem vācu okupācijas gadiem, kaut tēma šajā dzejolī ne tuvu nav izsmelta. Standartu atgādina dzejoļa nobeigums, lai cik skanīgs būdams:

Un celtas pilsētas. Tvīkst druvas briedā.
Uz tālām jūrām mūsu kuģi brauc.
Vel viļņus Daugava, dzird latvjus dziedam,
Un lielā piecgade uz rītdienu mūs sauc.

Konstantīns Aizpurs, kura pirmos darbus lasījām jau 1945. gadā «Literaturas un Mākslas» slejās, dzejoli «*Ietvi asfaltē*» ar labu vielas paziņanu, savām acīm uztver konkreta darba norisi:

... Debess tur kā zila dzilna snauž;
Lejā katls tup uz liesmām sēdu.
Motors dzied, un dūmi galvas sprauž
Lapu kronim caur ar vieglu vēdu...
... Rīga ielu plaukstām sauli smeļ,
Sauli smeļ pēc kara brāzmām slīvām...

Bet tā pati saule Aizpura dzejoļi līst arī «pār rozēm, kas jau ziedus ceļ». Šķiet, ka dzejolī, kur ir runa par asfaltējamām ielām, tiki labi varēja iztikt bez rozēm, šī klasiskā veclaiku dzejnieku atributa. Nepārliecina arī rinda «Staro viru skati, lāpstas skan». Runa ir par strādniekiem, kas asfaltē ielu. Drīzāk jau viņu sejas laistās vienos sviedros, jo viņiem jāstrādā smags darbs, pie tam nemitīgajā karša tveicē.

Iejutīgi darbu un tā daritājus attēlo Vizma Belševica;

Kā lipīgs dūņu ezers tumšā darva
zvilo.
No tās tik smaga, saldi rūgta elpa plūst.
So smaržu jumikis par visu vairāk
milo,
Kad jumti sakarsušie saules tveicē žūst.
Un it kā reibstot skurbās pavasara
dvašās
Slīd pāri namu korēm viņa skaļs.
Dun mundri pilsēta, un čalo ielas
plašās.
Tām tagad saimnieks viņu cēlājs pats
(«Vīrs darvo jumtu» — «Karogs» Nr. 6.)

Vizma Belševica augusi strādnieku ģimenē, pati apmeklē amatnieku skolu, viņa labi pazīst darba daritāja priecīgās rūpes par to, kas radīts viņa rokām. Viņas rindās neskan mākslotā sajūsma, kādu nereti dzirdam mūsu redzamāko dzejnieku darbos. Šīstas simpatijas pret darba daritāju Belševicai liek iedziļināties viņa dzīvē, mēģināt iedomāties, kā viņš uzver lietas. Tā, konkretizējot vielu. Belševica atrod svaigas intonacijas, viņas balsi, kaut vēl ne sevišķi skanīgu, tomēr sadzird un atšķir pārējo visjaunāko dzejnieku korī. Vizma Belševica vēl ir ļoti jauna dzejniece. Līdz šim iespiesti tikai divi viņas dzejoļi. Bet pēc šīs mazās «prooves» spriežot, Belševicai vērts strādāt sīksti un neatlaidīgi dzejas novadā. Rakstnieku savienības jauno dzejnieku sekcijai un redakcijām vērts vadīt viņas darbu, kas tādā gadījumā dos augstīgus rezultatus.

Nav šaubu, ka daži citi jaunie autori dzejas mākas ziņā ir pāriki par Belševicu. Bet tas neko nelīdz, ja viņiem, kā jau aprādīju, trūkst savas dzilas, pamatotas pieejas literarai vielai. Protams, daudz vieglāk sava skatījuma, savu gleznu, sava pārdzīvojuma vietā sniegt vispārinātas skanīgas frazes, bet, par spīti daudzajiem iespiestajiem dzejoļiem, tādu autoru tomēr nevarēs nosaukt par īstu dzejnieku, kamēr viņš nebūs atradis pats savu balsi.

Šķiet, arī jaunajiem dzejniekiem laikus jāatsakās no pastaigām pa mazākās pretestības ceļu.

Anatols Imermanis

DAŽAS PIEZĪMES SAKARĀ AR MŪSU LITERATURAS JAUTĀJUMIEM

«Literaturas un Mākslas» redakcija labi darījusi, iesākdama diskusiju par «Karogu». Īstenībā tā skar ne vien vienas redakcijas, bet visas mūsu literaturas darbu pirmajā gadā pēc VK(b)P CK vēsturiskajiem lēmumiem un biedra Ždanova referata. Valda Luksa, Meinharda Rudzīša un Anatola Imermaņa piezīmes par mūsu dzeju, daiļprozu un kritiku ierosina pārdomas par latviešu padomju literaturas veikumu lielajā socialistiskās celtniecības periodā, kas kāpinātos tempos noris mūsu republikā. Rodas pamatots jautājums, vai latviešu padomju rakstnieki ir apzinājušies savu atbildību tautas un dzimtenes priekšā, vai mūsu literatura ir gājusi uz augšu vai stāvējusi uz vietas? Meinhards Rudzītis atzīst, ka latviešu padomju literaturas sasniegumi gada laikā ir samērā skopi un nieciģi, ka mūsu rakstnieku «darbos vēl par maz lielas, dziļas, aizraujošas tautas mākslas elpas». Turpretī Valdis Lukss, pārskatījis daiļliteraturas ražu šāgada pirmajā pusgadā, secina: «Mūsu literatura ir augusi, kļuvusi idejiskāka, kļuvusi īsta padomju literatura.» Arī tautas rakstnieks Andrejs Upīts atzīst, ka latviešu padomju literatura atrodas augšupejas ceļā, īpaši to attiecinot uz liriku, kas patiesi bijusi pati aktīvākā, ražīgākā no pārējiem žanriem («Cīņa» Nr. 217, 1947. g.). Tas ir labi un apsveicami, ka rakstnieki un dzejnieki sākuši pārrunāt savu darbu. To vajadzēja darīt jau agrāk, jo galu galā padomju literaturas degošie jautājumi nav vienīgi teoretiķu un specialistu, bet visu mūsu kopējā lieta. Rakstnieks, kam nedeg un nesāp savs darbs, kas vienaldzīgi noraugās notikumos bez paša aktivas līdzdalības, nekā laba arī nespēs dot lasītājam.

Katram, kurš uzmanīgi sekojis visam, kas parādījies mūsu lirikā, prozā, dramaturģijā, kritikā un literaturas pētniecībā, jāatzīst, ka latviešu padomju rakstnieku darbā patiesi noticis lūzums. Asie kritikas vēji no daža laba galvas izpurinājuši tās pastorali idiliskās un apolitiskās noskaņas, kas līdzīgi balandām ieviesās literaturas druvā. Pēdējā gadā visos žanros ir radušies vairāki darbi, ar kuriem varam lepoties, kas rāda, ka literatura atrodas uz pareiza ceļa. Nepareizi darīja Meinhards Rudzītis, izraudams no dažiem darbiem atsevišķas vājākās vietas, lai pierādītu, ka dzejnieki nepazīst vielu un neprot pareizi attēlot īstenību. Tāpat nevaru pievienoties arī Meinharda Rudzīša vērtējumiem, it kā visi garākie dzejojumi palikuši ar vāju, elementaru kompoziciju vai pavisam bez tās. Tas ir pārāk kails un paviršs apgalvojums. Vajadzēja nosaukt konkretus darbus un tos analizēt, jo tas mūsu dzejai ir ļoti ass pārmetums. Īstenībā visi garākie darbi lirikas novadā, piem., Valda Luksa poema «Rita sāk dzīvot,» Aleksandra Čaka dzejojumi par Elzu Baidekalni, Sarkandaugavas furkistiem un siena plāvējiem ir ar stingru un labu kompoziciju. Arī par amata jautājumiem jārunā, tas ir pat nepieciešami, jo līdz šim mūsu kritika tiem tikpat kā nemaz nav pieskārusies, bet tas jādara nopietni un analitiski, nevis kaut kā pa roku galam.

Nav nekādas vajadzības cīnīties arī pret celtniecības patosu un himnisko dzeju. Šim lirikas paveidam ir tikpat lielas pilsoņu tiesības literaturā kā pārējiem. Jāsaredz, ar ko šodienas cildenais padomju dzīves patoss būtiski atšķiras no buržuaziskā «pozitivisma», ko sevišķi kultivēja Ulmaņa režima literati. Tā ir patiesa un arī vajadzīga sajūsma, bez kuras nav domājama dzeja un literars darbs vispār. Tāpēc to vēl nevar saukt par mazākās pretestības ceļu, kā domā Anatols Imermanis, ja dzejnieki raksta par «lauciniecīskām» temām ar himnisku patosu. Tādā veidā jautājumu nostādīt nevar. Manuprāt, tas ir labi, ka dzejnieki pievēršas lauku tematu, ko nevar izskaidrot it kā ar «mazāk cildeniem apstākļiem», proti, it kā par to vieglāk rakstīt. Ne vien rūpniecības, bet arī lauku tema prasa vērīgu aci un dziļas literarās vielas studijas. Arī par to var kaut ko nopietnu uzrakstīt, tikai iepazīstoties ar darba darītāju. Tas nozīmē, ka arī še vajadzīgs tēls, kas runā dzīvu valodu uz lasītāju bez visas mākslīgās ornamentikas. Arī par rūpniecību var čivināt. Tema vien pati par sevi neglābs. Tiesa gan, ka mūsu dzejniekiem jāiegaumē Andreja Upīša aizrādījums, ka nedrīkst nodoties pārliekai lirizēšanai un skaistu pantiņu taisīšanai. Dzejniekam jāredz jaunā cilvēka augšanas grūtības arī lauku dzīvē.

Nedomāju šeit atkārtot veiksmīgu un neizdevušos darbu uzskaiti, par kuriem atkārtoti runā Valdis Lukss, Meinhards Rudzītis un Anatols Imermanis. Pilnīgi pareizi, ka mūsu jaunākie dzejnieki vēl raksta pārāk viegli un nereti steidzas nest uz redakciju savus sacerējumus, pirms vēl tinte nožuvusi. Rudzītim taisnība, ka latviešu padomju literatura tāpat kā visa mūsu dzīve vēl pārdzīvo augšanas grūtības, ka vēl šur tur parādās pa kaitīgai usnei, kas nesaudzīgi izravējama. Vēl dažā labā dzejolī sastopamies ar formalisma un tīri individualistiskām noskaņām. Te, piemēram, var minēt kaut vai Anatola Imermaņa dzejoli «Ūdenslīdējs» («Karogs», 1947. g. 7. nr.). Dzejnieks sīki un pamatīgi apraksta jūras augus, dzīvniekus un tīri techniskus atributus, /glezno pašas gleznas dēļ, bet piemirst galveno — cilvēku. Tāpat jaunākie dzejnieki vēl netiek vaļā no zināma epigonisma. No daža laba dzejoļa redzam, ka autors nav gribējis pasvīst pie rakstāmgalda, bet grūtākajās vietās izlīdzējies ar lāpāmiem teikumiem, parastām, jau desmitkārt dzirdētām frazēm vai klišejiskiem apzīmējumiem. Mūsu dzejā vēl valda zināms provincialisms. Dzejnieki pavisam nerunā par lielajām starptautiskajām tēmām. Bieži vien liekas, ka mēs dzīvojam kaut kādā vientuļā salā, kuru neskar itin nekas no visa tā, kas šodien notiek vispasaules arenā. Mūsu dzejā vēl visai maz jūt lielu problemu elpas, būtiskas lietu un parādību skatīšanas. No tā arī dažkārt izriet slīdēšana pa virspusi, vieglākās pretestības līniju.

Man šķiet, ka mūsu jaunākie dzejnieki piemirsuši vienu pavisam svarigu novadu, par ko nerunāja pārējie biedri savos rakstos. Te es domāju mūsu tautas mākslas tradicijas un vēsturisko īstenību, kādā veidojusies Latvijas zemes dzīve. Mūsu jaunāko dzeju vēl pilnā mērā nevar saukt par tautisku, nacionalu pēc formas. Tas nenozīmē klimatisko vai specifiski ģeografisko apstākļu uzsvērumu, kas īstenībā var būt tikai pamata fons, kaut arī šīs lietas nepieciešamas dzejas darbā. Meinhards Rudzītis gluži pareizi atzīmē, ka jaunākā dzeja vēl nav spējusi ierunāties tautas mākslas valodā, citiem vārdiem sakot, trūkst vēl organiska sakara ar tautas realo dzīvi. Nepietiek, ja runā vispārīgi par padomju cilvēku, piemin dažās politiskās frazēs lielo socialistisko Tēvzemi. Dzejas tēlos un gleznās vēlamies saredzēt latviešu strādnieku, darba zemnieku, viņa vēsturisko ģenealoģiju un attīstības gaitu. Tas nozīmē pazīt savas tautas vēsturi, brīvības cīņas un radošos spēkus, kas neapslāpējami allaž lauzuši ceļu uz augšu. Tas pats sakāms arī par prozas un dramas žanriem. Protams, aplam sacīt, ka šajos novados mums nekas nebūtu radies, kaut gan īpaši jaunākie prozaiķi vēl atpaliek.

Neatkārtošu jau pārāk bieži dzirdētās frazes: mums nekā nav, mēs nekā lāgā neprotam. Tāda pašnicināšanās nav padomju cilvēka cienīga. Nerunāšu šoreiz par tādiem izciliem darbiem, kādi ir Andreja Upīša «Zaļā zeme», Viļa Lāča «Vētra», kuriem pēdējā laikā pievienojas Annas Sakses un Jāņa Niedres romani. Pieminams arī Roberta Sēļa romans «Silaines muiža». Arī īsākās prozas žanrā mums ir vairāki labi stāsti un noveles (galvenokārt gan par kara tematu). Piemēram, Arvīda Griguļa «Vienas diennakts elpa» un Jāņa Granta «Kalna sādžas aizstāvēšana» mūsu jaunākajā prozā paceļas jau augstā līmenī un satur tos elementus, ko mēs prasām no padomju prozas. Latviešu strēlnieka tēls tajos parādīts ne vairs schematiski, bet padziļinātā tvērumā, kā savas tautas varonis. Tomēr jāatzīst, ka pēdējā laikā nav radies nekas izcilāks īsā stāsta un mākslinieciskā apraksta žanrā. Nav uzrakstīta arī neviena augstvērtīga novele. Šajā ziņā stāvoklis tiešām nav iepriecinošs. Nepiekrītu tiem, kuri saka, ka pavisam nav nekā. Pirmie mēģinājumi attēlot šodienas īstenību ir. Jāņa Granta «Putnu līča pārvēršanās», «Uz pareiza ceļa», tāpat Ādolfa Talča «Vēlēšanu laikā» ieskatu mūsu šodienas dzīvē dod. Tāpat zināms, ka daži prozaiķi pašlaik strādā pie jauniem darbiem. Bet tas vien vēl daudz par maz. Bet ar konstatējumiem vien nekas nebūs līdzēts. Mums kopīgi jāatrod ceļoni šai atpalicībai. Domāju, ka viens no tiem ir arī lielā dažādu tīri technisko darbu pārslodze. Stāsts, novele vai romans prasa ļoti plašas materiala studijas, tāpat nepieciešams laika ilgums uzrakstīšanai. To nevar veikt tikai vakara brīžos, brīvākās stundās ārpus parastajiem dienas pienākumiem. Bieži sacīts: kara laikā, lūk, radās labi stāsti, noveles un mākslinieciski apraksti. Kāpēc? Tādēļ, ka toreiz rakstnieks pats diendienā bija kopā ar strēlniekiem, pazina viņu ikdienas dzīvi visās detaļās. Pilnīgi pareizi, ka mūsu rakstniekiem pašreiz šīs ciešās organiskās saistības ar rūpnīcas strādnieku vai darba zemnieku nav. Bet ja rakstnieks ne rīta līdz vakaram iejūgts redakcijas darbā, ja tas ir redaktors, dramaturgs, lektors vai vienkāršs ierēdnis, tas nekad nespēs sistematiski nodoties radošam darbam. Galu galā nepietiek vienīgi ar īsiem mākslinieciskiem komandējumiem materialu savākšanai, nepieciešams arī sēdēt pie rakstāmgalda, par kuru bieži mēdzam pazoboties. Pāris stundās vai saraustītos vakara brīžos nekas nav izdarāms. Lūk, par šādām iespējām jārūpējas arī Rakstnieku savienībai. Pavisam nav svarīgi, cik sapulcēs rakstnieks piedalījies vai cik referatu nolasījis (un bieži vien laika trūkuma dēļ labi nesagatavotus), bet gan ko tas devis literaturā.

Pavisam nedomāju, ka rakstniekam nav jāveic nekādi sabiedriski pienākumi, bet viņa pirmais un galvenais uzdevums ir radošais darbs. Un tas jāatceras vienmēr. Pavisam nav taču tā, ka mums nebūtu apdāvinātu rakstītāju, kuri nespētu dot šodienas prasībām piemērotus darbus, nemācētu pareizi attēlot socialistisko īstenību. Tādi, bez šaubām, ir, tikai jārada iespējas nopietni strādāt. Un kamēr rakstnieki pilnīgi neieslēgsies dzīvē, nopietni un pamatīgi nestudēs temas, tipus un raksturus, īsta atplaukuma mūsu jaunākajā prozā nebūs. Šajās piezīmēs pieminēju tikai vienu cēloni, kas, manuprāt, traucē radošā darba aktivitati, tāpēc savas domas arī izsaku pārrunu kārtībā. Protams, tas vēl nevar attaisnot mazražību un atrautību no īstenības, kas novērojama īpaši jaunākajā prozā. Katrā ziņā otrs cēlonis visam tam būs arī tas, ka jaunie prozaiķi nepiešķir vēl savam darbam ar vajadzīgo nopietnību. Pazīt dzīvi, laudis un apkārtējos notikumus ir viens, tos attēlot mākslas darbā — otrs. Te nonākam pie sava amata jautājuma, kas rakstniekam ļoti svarīgs.

Dibinātus pārmetumus pelna arī kritika. Andreja Upīša norādījums, ka pie mums pavisam novārtā pamesta formas teorija un kritika, gluži pareizs. Nevar noliegt, ka mūsu kritikā pēc VK(b)P CK vēsturiskajiem lēmumiem nebūtu iestājies lūzums. Literaturas pētniecības novadā radušies vairāki nopietni vērtējoši apcerējumi par klasiskā mantojuma jautājumiem. Šajā nozarē atzīmējami Andreja Upīša «Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture» un daži Kārļa Krauliņa, Jāņa Niedres un Rūdolfa Egles raksti. Nevaru piekrist Meinhardam Rudzītim, kas pārmet, ka apcerētājai kritikai esot sauss, didaktisks, pamācošs tonis. Galu galā apcerējums par nopietnu problemu nav beletristika. Bet jāatzīst gan, ka labas, virzošas aktualas kritikas, kas runātu kā par socialistiskās dzīves, tā par padomju mākslas formas jautājumiem, mums vēl ļoti maz. Bet tāda kritika ir nepieciešama. Bez tās nav iespējama pilnvērtīga, partejiska literatura, kas atbilstu augstajām mūsu laikmeta prasībām. Andreja Upīša pārmetums, ka kritikiem un daiļrakstniekiem bieži trūkst plašākas perspektivas, ka viņi pietiekami nepazīst krievu padomju literaturas teorijas un vēstures darbus, ir vietā. Šis meistara norādījums jāņem vērā turpmākajā darbā.

Edgars Damburs

Pārrunu kārtībā. Sk. «Literatura un Māksla» 37., 38., 39. nr.

LPSR TEATRA BIEDRĪBAS PĀRRUNU VAKARĀ

Pagājušajā nedēļā LPSR Teatra b-bā notika pārrunu vakars, kas bija veltīts tema: «Kā LPSR Valsts Operas un baleta teatris par godu Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas 30. gadadienai gatavo N. Rimska-Korsakova operu «Pasaka par caru Saltanu». Šis sarīkojums bija pulcinājis visai kuplu apmeklētāju skaitu, kuriem režisors inscenētājs N. Vasiljevs pastāstīja par «Pasakas par caru Saltanu» inscenēšanas darbu gaitu. Tāpat klausītāji tika iepazīstināti ar šīs operas saturu, pie kam attiecīgus operas fragmentus dziedāja LPSR Valsts Operas un baleta teatra solisti LPSR nopelniem bagātā māksliniece V. Krampe, G. Pērkone, I. Gruzdiņa, R. Klinka, A. Lēpe un A. Vanags.

LIEPĀJNIEKI TALLINĀ

Liepājas Valsts Muzikali dramatiskais teatris par godu Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas 30. gadadienai gatavo Staļina premijas laureata, Igaunijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka Eižena Kapa operu «Atriebības ugunis». Lai labāk spētu veikt šī izcilā skandarba iestudēšanu, operas inscenētāju brigade — režisors Kopštāls, skatuves gleznotājs Dzenis un baletmeistars Matisons apmeklēja Tallinu, kur «Estonijas» Valsts teatrī vispusīgi iepazinās ar «Atriebības ugunu» uzvedumu. Tallinas apmeklējumā iegūtās atziņas liepājnieki izmantos minētās operas iestudēšanas darbā.

A. Dimis

Mūsdienu dzimums

Aleksandrs Gončars

Novele

I

Redzu, kā tu iznāc no savas kalnu būdiņas un skaties uz leju.

— Tereza! — sauc māte, bet tu stāvi neatsaukdamās.

— Tereza!

Bet tu smaidi kaut kam.

Vējš klaiņo Rūdu kalnos. Skan sausais pavasaris, dūc zaļais ozols nogāzē, un izskalotie akmeņi smejas saulei.

— Tereza! Ko tu gribi saskatīt?

Bet tu strauji pacel roķas, it kā gribētu aizlidot.

— Mamīt! Dievs kungs redz, ko es raugu saskatīt!

Augstās debesis virs tevis dūc vējā kā gaišzils zvans.

II

Kas saistīja tavu skatu? Kādās skaņās tu ieklausies?..

Bija auksti un vientuļi, kad es pieklauvēju pie tava loga. Dzirdēju, ka istabā negul, bet neviens man neatbildēja. Tur kaut ko apspriedās. Pa nokāres apakšu vējš dzina sniegu un bēra man acīs. Balts vējš vaidēja kalnu tukšumā.

Es pieklauvēju vēlreiz. Uzmanīgi, tā, it kā patiesi šo klauvējienu varētu sadzirdēt tur, tālu apakšā.

— Kas jūs esat?

Ko man teikt? Kas mēs esam?

— Savējie, — saku un nedzirdu pats savu balsi.

Trešo diennakti ūdens vietā mēs ēdām sniegu.

— Savējie, — gārdzu no visa spēka.

Tad istabā ieskanējās tā, it kā saules stars būtu salūzis pret loga stiklu:

— Māma, tie — krievi!

Bailīgi atvērās durvis. Es iegāju istabā, turēdams automatu gatavībā. Nospiedu kabatas spuldzes pogu. Elektriskās gaismas joslā pamira pie galda izbijusies māte, bet tu pie augstās gultas sastingi izbrīnā, aizklādama krūtis ar izlaistajām bizēm.

Es nodzēsu spuldzi un teicu, lai aizkļāj logus.

Māte iededzināja lampu, un sērkociņš trīcēja viņas rokās. Tu uzkāpi uz sola basām kājām, lai aizklātu logus.

Es kaunējos skatīties uz tavām baltajām slaidajām kājām, bet, novērsis acis, vienalga redzēju tās.

Nolēkusi no sola, tu nostājies manā priekšā. Tikai tagad es ievēroju, kā saplēsts mans baltais virsvalks. Tu arī biji baltā kleitā, bet uz piedurknes melnoja apsējs.

— Tad tādi viņi..., krievi?

— Bet kādus jūs viņus iedomājāties?

— ...Tādus...

Tu pasniedzi man roku. Bet manējās bija sarkanas, nosalušas, notītas netīriem apsējiem. Apsēji mums kalpoja arī kā cimdi, kurus mēs bijām nozaudējuši, dauzoties pa nolādētajām klintīm.

— Kas pie jums te nāk?

— Šodien neķas nav bijis, zaldata kungs, — atsaucās māte.

Viņa stāvēja pie podiņu kamina un skumji raudzījās manī.

— Par ko jūs nēsājat sēras?

— Par mūsu Františeku, — saka māte.

— Par Čechoslovakijas republiku, — saki tu.

Izeju ārā, paeju garām košarai, kurā mīdās aitas, un klusi svelpju. No siena kaudzes atdalās Iļja, balts kā parādība. Nosalis, lamājas un jautā:

— Kas tur ir?

— Var iet.

— Bajanu arī ņemt?

— Ņem!

Ieejam istabā. Ieraudzījis krāsni, Iļja smaida. Noliek pie durvīm «bajanu», nopurinās, izbrīnījies klausoties slavu valodā.

— Te taču mēs kā mājās! — iesaucas viņš. — Es visu saprotu.

— Mēs arī visu saprotam. Mēs — slovaki.

— Beidzot būsim tikuši vaļā no šī apnikušā «nem tudem»*), — saka Iļja. — Mēs it kā atkal būtu dzimtenē.

Māte rāda uz mūsu kastīti pie sliekšņa:

— Kas jums tur ir?

Tu uzmini:

— Radio!

— Radio! — māte sasit plaukstas. — Lūdzu nevajaga, nevajaga to turēt istabā! Jūs esiet, bet to nevajaga. Tas mums atnesa visu ļaunumu. Tas paņēma mums mūsu Františeku.

Viņas dēls Františeks vienmēr sēdēja pie radio līdz vēlai naktij. Klausījās gan Londonu, gan Maskavu. Neuzmanīgs, lielījās darbā ar to, ko dzirdējis. Bet tad atnāca suņi tisieši, sasita radio un saņēma Františeku. Pagājušo ceturtdien viņu nošāva pie nobēruma. Standartenfīrers saka: «partizans». Viņiem — kā tik slovaks, tā partizans. Sakiet, lūdzu, kāds no viņas vīra partizans? Mežsargs — un viss! Un tāpat saķēra un aizdzina rakt vāciešiem ierakumus. Lūdzu, nevajaga jaunas nelaimes!

— Krustmāt, — mierina Iļja, — tas ir mēms.

— Nevajaga, zaldatu kungi!

Iļja ņem raciju un iznes to ārā no istabas.

Siltiem viļņiem elpo akmeņi, silda kā spirts. Jūtu, kā trīsēdams mani atstāj kalnu aukstums. Piesardzības dēļ mēs trīs diennaktis nebijām iekūruši ugunskuru. Mēs gan līdām, kā baltas odzes starp akmeņiem, augstu virs šosejas, gan pienācām pie pašas kraujas, no kurienes bija redzamas visas baterijas ienaidnieka aizmugurē. Izsaucot reizi pa reizei «Simfoniju», pārraidījām visu, kas bija vajadzīgs.

Bieži mainījām apmešanās vietas. Tas mūs nogurdināja. Klaiņojot no aizas uz aizu, mēs ne reizi, it īpaši naktīs, novēlāmies kaut kādos bezdibeņos. Bijis mazāk sniega, mēs, droši vien, būtu nolauzuši sev kaklus. Bet tā tikai sa-

*) Nesaprotu (ungariski).

skrāpējām rokas, nobrāzām ceļus, saplēsām virsvalkus un, kas vissāpīgākais, sabojājām raciju.

— Lūk, pie kā noved šie lēcieni, — drūmi konstatēja Iļja, galīgi pārliecinājies, ka racija vairs nevar runāt.

Bet uzdevums bija izpildīts, un šonakt mēs nolēmām pārvākties pie savējiem.

Tu ielēji bļodā siltu ūdeni. Es mēģināju attīt savas rokas, bet sastingušie pirkstī neklausīja.

— Dodiet, es!

Tavi pirksti bija izveicīgi un maiga siltuma pilni. Nemaz nesāpēja, kad tu plēsi nost asinīm piesūkušos apsēju. Tu nometi to kaut kur kaktā, bet manas rokas, kas bija atsilušas un kļuvušas kaut kā neparasti vieglas, apsēji ar sausu un mīkstu marliju.

— Lūdzam, kungi no Krievijas, pie mūsu galda, — saka māte. — Karsta kafija.

Tu pasniedzi.

— Lūdzu, vēl vienu kvartu, — teici tu, kad es izdzēru. — Mēs taču jūs tik ilgi gaidījām... biedri!

Un cieši skatījies man acīs. Es sajutu, kā tu ienāc manā sirdī.

III

Smēķējam — guļam, šūpojamies.

Sešdesmit stundas mēs nebijām aizvēruši acis.

— Guliet, — tu saki, — es nostāšos sardzē!

Mēs smejamies un pieceļamies no divana.

— Uz kurieni? — tu lūdzoši skaties.

— Nav laika. Tereza.

Māte, bāla un noskumusi, kaut ko čukst kā mūķene. «Skaita lūgšanu», es domāju.

— Krustmāt, — saka Iļja, — mēs vēl atnāksim! Ar «katjušām» un Jāni Bargo. Es uzstādīšu jums jaunu uztvērēju, un jūs varēsit klausīties visu pasauli!

— Lai dievs dod! — viņa čukst. — Teri, pavadi viesus!

Mēs izejam svilinošā vējā, atstājuši i gaismu, i siltumu, i cilvēku maigumu.

Tālu apakšā, kā pazemē, bez apklusuma dārd fronte. Aiz Modri Akmeņa liesmo miglainas blāzmas. Modri Akmens — tas tik uz kartes. «Modrais akmens» — tā ciematu sauc kareivji, tāpēc ka mēs ilgi nevaram to ieņemt. Pa labi un pa kreisi augstienes kā bastioni.

Tu ej pa priekšu, ietinusies lakatā, viegli pārlēkdama no akmens uz akmeni. Apstājamies virs šosejas kā virs balta bezdibeņa. Apakšā melno vācu mašīnas un šoferi lēkā ap uguni, mētādami rokas. Virs ugunskura virpuļo sniega vilni.

Tu paskaidro, kā labāk aiziet līdz dzirnavām, un, nomaukusi cimdu, atvadoties sniedz roku.

— Kā jūs sauc?

Tievā maigā roka trīc un sasilda mani. Šai brīdī es paskatījos uz kalniem, uz vēja noslīpētajiem akmeņiem, un tie vairs nelikās man tik sveši.

— Mēs vēl satiksimies, Tereza. Mēs nevaram nesatikties!

Tu stāvēji domīga.

— Man ir tāda doma, ka tas ir pats liktenis, kas savedis mūs kopā.

— Tu gaidīsi?

— Lai dievs kungs redz, ka gaidīšu.

IV

Es atgriezos.

Modri Akmens jau bija mūsējais un šoseja bija mūsējā, un kalni — mūsējie. Vēl iztālēm es ieraudzīju, ka pazīstamajā pagalmā neviena nav. Melnoja ugunsgrēka vieta, un melns dūmvads slējās pār to.

Pienācis tuvāk, es ieraudzīju māti. Saliekusies viņa rakās pelnos, ar nūjiņu vandīdama un purināda nezkādus līdz galam nesadegušus gružus. Uzmanīgi aplūkojusi tos, turpat nometa un atkal turpināja rakņāties, un bija redzams, ka tas viņai nemaz nav vajadzīgs un ka viņa to dara tikai tāpēc, lai būtu kaut kas ko darīt.

— Labdien, — teica viņa un atkal noliecās pār pelniem. Viņa nepazina mani.

Bet kad es viņai atgādināju, kas esmu, viņa izplēta uz mani acis, un viņas sakniebtās bālās lūpas sāka raustīties. Viņa salīgojās un aizkērās ar roku aiz podiņu kamina, kas vienīgais bija palicis pāri no viņas mājokļa. Izraudājās, izstāstīja:

«Viņi atnāca otrā dienā no rīta meklēt manu vīru.

— Viņš aizbēdzis no darba, — kliedza policisti, — un nakti ir bijis šeit!

— Viņš nav te bijis, — atbildēja Tereza.

— Tas nav tiesa, — kliedza viņi. — Mēs redzējām pēdas sniegā. Tu pati

PUTROJUMS KRITIKAS VIETĀ

Laikraksts «Sovetskaja Molodež» 28. septembra numurā ievietojis I. Jegorova rakstu «Par Padomju Latvijas teatru radošu uzplaukumu». Šai rakstā autors, tiesa, ar nokavēšanos, sniedz teatru darba novērtējumu pagājušajā sezonā. Taču tas vēl nebūtu nekas: labāk vēlu nekā nekad. Galvenais ir tas, ka šai vērtējumā autors pielaidis lielu putrojumu un neprincipialitati.

Savu rakstu b. Jegorovs sāk ar nepārdomātu teatru darba cildināšanu: «Mēs neatceramies n e v i e n u uzvedumu, pret kuru varētu iebilst, vadoties no tā, cik pareizi režisors atsedzis autora nodomus». Taču nedaudz zemāk mēs lasām burtiski sekojošo: «Taču jāsaka, ka tālu ne visi pagājušās sezonas uzvedumi mākslinieciskā ziņā atbilda augstām prasībām.»

Kā tas var būt? Vienā gadījumā — nevar iebilst pret režisora darbu autora nodomu atsegšanā, bet otrā — uzvedumi mākslinieciskā ziņā neatbilst teatra mākslas augstākajām prasībām. Kā tad var būt pareizs režisora iztulkojums, ja mākslinieciskā ziņā uzvedumā ir trūkumi?

Bet ja b. Jegorovs daudz ko putro, sniedzot teatru darbu vispārējo novērtējumu, tad vēl lielāks šis putrojums ir atsevišķu jautājumu aplūkojumā. Nosaucot, pēc autora domām, ievērojamākos sezonas uzvedumus, viņš min tādas izrādes kā «Par tiem, kas jūrā» Dailes teatrī un «Jauno gvardi» Jaunatnes teatrī. Bet tas nekavē autoru turpat vērsties pret šiem uzvedumiem ar bargu un nepamatotu kritiku.

Novērtējot izrādi «Par tiem, kas jūrā», autors raksta, ka «grūti samierināties ar paviršu sarkanflotiešu un virsnieku notēlojumu, kuri ar savu ārējo uzvedību maz atgādina sadzīvē vienkāršos padomju karavīrus.» Kā tad varam uzskatīt uzvedumu par ievērojamu, kurā visi varoņi rādīti nepareizi? Un kā šo apgalvojumu saistīt ar augstāk minēto apgalvojumu, ka visiem uzvedumiem režisori atraduši pareizu iztulkojumu.

Vēl acīm redzamāks putrojums «Jaunās gvardes» uzveduma novērtējumā. Šai izrādē autors atradis šādus trūkumus: «Galveno varoņu tēlu atveidojums nepietiekami pārliecinošs...», bet ienaidnieki «parādīti karikaturiskā plānā...» Tādā gadījumā jājautā, kas palicis pāri no izrādes, ja pozitīvie tēli nepārliecina, bet negatīvie parādīti karikaturiski? Jāatgādina, ka savā laikā laikraksts «Sovetskaja Molodež» par šo izrādi devis atzinīgu vērtējumu.

Runājot par uzvedumu «Divas Amerikas» Krievu dramas teatrī, autors kā galveno trūkumu saskata to, ka tanī nepareizi un schematiski zīmēti negatīvie tēli. Atgādināsim autoram, ka agrāk viņš vienā no saviem rakstiem tieši uzsvēra, ka nelieša Makfersona tēls ir visspilgtākais. Pārsteidzoši ātri mainās uzskati!

Par nožēlošanu, b. Jegorova rakstā daudz ne tikai šāda veida trūkumu un nepilnību, bet tajā sastopam arī negodīgu izturēšanos pret teatriem. Lūk, daži piemēri.

Autors bargi vēršas pret Muzikālās komedijas krievu trupas izrādi. Starp citu, viņš min vārdā lugu («Kāzas Malinovkā»), tās autoru (Aleksandrovu) un inscenētāju (Feonu), bet izlaidis no uzmanības vienu «sīkumu»,... proti, to, ka krievu trupa šo lugu... nekad nav uzvedusi. Kā zināms, šo uzvedumu kā jaunatnei veltītu izrādi realizēja latviešu trupa un tas b. Jegorovam kā jaunatnes laikraksta līdzstrādniekam bija visādā ziņā jāzina.

Cits piemērs. Veseļā temperamentīgi uzrakstītā rindkopā autors apskata Daugavpils teatra uzvedumu «Slava». Bet cik zināms, b. Jegorovs raksta par to, ko pats nav redzējis... Savādi un nepārspējami!

Tālāk b. Jegorovs apgalvo, ka Krievu dramas teatrī «visas galvenās sieviešu lomas izpilda divas aktrises»... Taču izrādās, ka nosauktās divas aktrises pagājušajā sezonā no septiņām izrādēm uzstājās tikai divās.. Bez tam rakstā autors nosauc četrus jauno aktrišu uzvārdus, kurām it kā nelaujot uzstāties. Patiesībā viena no viņām teatrī jau sen nestrādā, bet divas pagājušajā teatra sezonā katra uzstājās divās atbildīgās lomās. Šis fakts liecina, ka b. Jegorova apgalvojumam nav nekāda pamata.

Sākusies jauna teatra sezona. Visi teatri rosīgi strādā, lai godam atzīmētu Oktobra revolucijas 30. gadadienu. Šai darbā teatriem ievērojamu palīdzību var sniegt principiala un boļševistiska teatra kritika. Skaidrs, ka b. Jegorova pavirša pieeja teatra kritikas jautājumiem šī uzdevuma veikšanu nevar sekmēt.

V. Oāis

ATGĀDINĀJUMS AUTORIEM

Mākslinieciskās pašdarbības sarīkojumos bieži izpilda darbus, kuru autori un tulkotāji dziesmu tekstiem un lugām, sevišķi vienčēlieniem, paliek neuzrādīti. Aplēšot un iekasējot par tiem autoru honorarus, Autoru tiesību aizsardzības pārvaldes Latvijas nodaļai nav iespējams par šiem darbiem pienākošos honorarus ievest attiecīgos autoru kontos. Tādēļ VATAP Latvijas nodaļa atkārtoti lūdz kā oriģinaldarbu autorus, tā arī tulkotājus viņu pašu interesēs savlaicīgi reģistrēt visus jaunizlaistos darbus VATAP nodaļā Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 12.

VATAP Latvijas nodaļa

---

pavadīji viņu un vēl kādu, tāpēc ka atstāji arī savas sīkās pēdas.

Un sāka visu jaukt bēniņos un priekšnamā, un istabā, plēsa traukus un atrada to asiņaino pārsēju.

— Kam ir šis asinis, — viņi plijās virsū.

— Tās ir manas asinis, policiantu kungi, — teica Tereza.

— Kā tā?

— Es sagriezu roku.

— Māni muļķus, — buldurēja viņi. — Svaigas asinis! Te bija partizani!

Kad vecais švabs uzdzirda šo vārdu, viņš tūlīt teica:

— Seko mums!

Un aizveda Terezu uz Mikulovu.

Es tik tikko varēju viņiem sekot. Bet viņa tet pa priekšu un neraud, tikai brīžiem atskatās atpakaļ.

— Griezieties atpakaļ, mamuciņ, — saka, — jums grūti iet pret kalnu.

Bet kad uzkāpa kraujā, viņa sāka arvien biežāk atskatīties.

— Ko tu tur boli acīs? — kliedza uz viņu.

— Es gribu labi paskatīties uz Modri Akmeni.

— Tev tur palika kavalieris?

— Jā.

Uzkāpa grēdas pašā virsotnē pie šosejas, kur tā pagriežas uz Mikulovu, vēl drusku — un mūsu puse pazudīs no acīm. Apstājas mana Tereza, balta, balta — un cieši skatās šurp, uz mūsu pusi. Bet viņi dzen:

— Ej!

— Kungi, laujiet paskatīties vēl vienu minuti! Gribu paņemt Modri Akmeni sev līdz piemiņā.

— Tu ne uz to pusi skaties, — pamanīja viņi, — tu kaut ko citu gribi saskatīt. Kur ir tavs kavalieris?

Es arī redzu, ka viņa skatās kaut kur uz citu pusi.

— Ei, — pēkšņi viens pieskrēja klāt, — viņa skatās uz Krieviju! Un abi sāka sist ar pātagām. Viņa vairījās no pātagām, bet pati arvien vēl skatās, skatās. Un bija jau redzams, kā tālu apakšā, pie horizonta, šauj krievi...

Sakēra viņu zem rokām un pasvieda uz priekšu. Grūstīja, trenca, draudēja:

— Neskaties atpakaļ!

Bet viņa klusēdama slauka asinis no acīm un tomēr skatās atpakaļ.

— Hei, sitiet viņu! — kliedza tie un sāka dzīt vēl ātrāk.

Bet es paklupu, skriedama pēc viņiem, uzkrītu uz akmens un sēroju tur līdz naktij...»

V

Izbalējis atmiņā viss, izdzisis. Pat tas, ko sauc par neaizmirstamo pirmo mīļu. Kāpēc tad šī nejaušā satikšanās, viens skats — kāpēc tas neizbal un, jūtu, nekad neizbalēs?

Tu kā dziva. Tāpēc, ka tālie Rūdu kalni visur seko man, nāk tuvāk ar katru dienu. Redzu tos, tie vairs nav piedziti ar sniegu, bet zaļo, pavasara saules sasildīti, un laukumi kā zili ezeri sāk laistīties pirmajās pavasara krāsās, ko pie jums sauc: debesu straume.

Es aizveru acis un redzu: tu atkal ej pa izgrieztu koka verandu baltā kleitā ar melnu apsēju uz piedurknes un skaties uz leju, aiz Modri Akmens, kur kādreiz stiepās mūsu aizsardzības līnija. Tagad visur saaugusi bieza zāle. Pāri bijušajai neitralajai zonai pa asfaltu jau brauc slovaki savos mierīgajos vēršu pajūgos. Brauc un skatās, kā paceļas no zemes un spīguļodamas tiecas pret sauli vīnogas.

Tādos brīžos mēs bieži satiekamies ar tevi un, apsēdušies uz silta akmens, ilgi sarunājamies.

Tereza. Kur jūs tik ilgi bijāt?

Es. Viss jau ir beidzies. Tagad mūs vairs nekas neizšķirs.

Tereza. Nekad?

Es. Nekad.

Tereza. Cik tās labi, ka mēs būsim vienmēr kopā! Es tik ilgi gaidīju jūs pēc tās ziemas nakts: man liekas, ne mazāk kā tūkstots gadu.

Es. Bet man liekās, ka es tikpat ilgi gāju pie tevis.

Tereza. Dodiet man savu roku! Jūs jūtat, kā šie tūkstots gadi pārvietojušies? Tagad tie mums priekšā, vai tojušies? Tagad tie mums priekšā, vai nē? Kamēr zaļos šie kalni un spīdēs saule, mēs dzīvosim. Mēs tik bagāti!..

Es. Nekur mēs tagad nesteigsimies kā tad, ziemā. Tad mēs gandrīz ne par ko nepaspējām parunāt. Nikns vējš plosījās klintīs, viņš traucēja mūs.

Tereza. Tagad mums ir laiks. Tūlīt es jums izstāstīšu visu, ko nepaspēju izstāstīt toreiz. Dzirdat? Sildīdamās saulē, sprēgā kalnu zaļās mudamās saulē, sprēgā kalnu zaļās mudamās saulē, sprēgā kalnu zaļās mud

RAINIS UN TAUTU DRAUDZĪBA

Katru rudeni mūsu tauta atzīmē lielā tautas dzejnieka Raiņa piemiņas dienas. Un atkal viņa tēls nostājas mūsu priekšā tik dzīvi un spilgti, it kā pirms astoņpadsmit gadiem viņš nebūtu šķīries no mums, bet visu laiku dzīvojis un strādājis. Dzīvs būdams viņš nepieredzēja tādus izcilus notikumus savā gaitā kā «Uguns un nakts» un «Pūt, vējiņi» greznie izdevumi un viņa lugu uzvedumu sekmes Maskavā. Atsauksmes krievu presē par šīm izrādēm liecina, ka Rainis ar savu darbu ir sekmējis abu tautu vēl lielāku tuvināšanos un draudzību.

Draudzības jūtas pret citām tautām Rainim pamodās jau bērnībā. Viņa bērnības draugs — strādnieks leitis Marculis dziļi iespiedās viņa atmiņā. Ar lielu mīlestību viņš atsaucās arī par baltkrievu Nedzvecki, naktssargu viņa vecāku mājā. Viņa dvēselē dziļi iespiežas baltkrievu tautas dziesmas, ko tie dziedāja, plostodami pa Daugavu. Arī citu tautu valodas Rainis iemīl agri.

Skolā ejot, Rainis iepazīstas ar lielo krievu dzejnieku Puškinu. Tūlīt viņā pamostas doma iepazīstināt ar to arī latviešu tautu. Viņš pārtulko slaveno Puškina traģediju «Boriss Godunovs». Laižot klajā šo darbu 1898.gadā, viņš sniedz arī Puškina biografiju latviešu tautai.

Iepazinies ar dažādu tautu dzeju no Herdera krājuma «Tautu balsis dziesmās», Rainis iedegas domās dot tādu pašu krājumu latviešu tulkojumā. To viņš arī izdara vēlākos gados ar antoloģiju «Nemierīga sirds», kur dzejnieks sniedz paraugus no 30 tautu dziesmām.

Bez daiļdarbu tulkojumiem Rainis vēl ir citādi strādājis tautu tuvināšanas labā: kā politiķis un publicists. Spožu liecību par viņa tautu draudzību dod, piemēram, viņa runas, ko viņš turējis cīņā ar buržuazijas reakcionaro nacionalismu.

Kad reakcionari pacēla jautājumu, ka baltkrievi Latvijā esot tikai fikcija un pilnīgi ignorējami, tad Rainis tos aizstāvēja, pierādīdams, ka baltkrievu Latvijā ir 60.000, kas sastāda 4% no visiem iedzīvotājiem, un ka viņiem vajadzīgas skolas ar viņu mātes valodu.*)

Arī gadu vēlāk kādā citā runā Rainis aizstāvēja baltkrievu intereses. «Pie manis griezās baltkrievi jau divus gadus atpakaļ,» — saka viņš, — «lai es uzņemtos viņu interešu aizstāvēšanu. To es arī darīju.»**)

Slobodskas trimdā Rainis allaž satiekas ar kādu armeņu trimdinieku. Sarunās Rainis dabū ieskatīties armeņu tautas vēsturē un likteņī.

Armenijas liktenis lielā mērā atgādina Latvijas likteni cara laikā. Rainī pamostas simpatijas pret nelaimīgo tautu. Viņš pētī armeņu vēsturi, iepazīstas ar viņu literaturu un saraksta par to plašāku apcerējumu. 1900. gadā viņš to grib publicēt, bet raksts pazīstamo cara laika «neatkarīgo apstākļu» dēļ paliek nepublicēts. Tas parādās klajā daudz vēlāk.

Dzīvojot trimdā, Rainis nāca tuvā saskarē ar krievu zemniekiem. Trimdas gadi viņam bija jānodzīvo mazā, miestam līdzīgā pilsētiņā Slobodskā, kur krievu zemnieks bija pastāvīgi viņa tuvumā. Nomāktais cara laika zemnieks atrada dziļu atbalsi Raiņa dvēselē.

Raiņa dziļās simpatijas jūtas pamudināja viņu ne tikai rakstīt par darba zemniekiem, bet arī aizstāvēt viņus tiesā pret netaisnību, kaut gan tas viņam kā trimdiniekam, kas dzīvoja stingrā policijas uzraudzībā, nebija viegli. Raksturīgs šāds gadījums.

1902. gada 20. jūlijā Slobodskas apriņķa tiesa tiesāja zemnieku Andrianu Suslovu un piesprieda tam vienu mēnesi cietuma. Ieskatīdams spriedumu par netaisnu, Suslovs to pārsūdz guberņas tiesā. Pārsūdzību sastāda Rainis un lūdz netaisno spriedumu atcelt.

Cik lielā mērā Raiņa dzeja tuvina tautas, cik tuvas viņa dzejas krievu tautai, redzams no kādas Volgas 18 strādnieku lielas grupas vārdā rakstītas vēstules Rainim 1925. gadā krievu valodā. Citējam te šo vēstuli pilnos apmēros latviešu tulkojumā:

Isadu ciemā pie Volgas
29./VII 25. g.

Godājamais Ivan Christoforovič!

Raksta Jums, Ivan Christoforovič, vjatkietis — vecs revolucionars.

Es par Jums, Ivan Christoforovič, jau agrāk tiku dzirdējis, drusku arī pazinu Jūs no Slobodskas laikiem, bet man nekad nebija izdevies iepazīties ar Jūsu sacerējumiem. Un, lūk, tikai tagad kādā mazā pilsētiņā pie Volgas es nejauši ieraudzīju grāmatu veikalā P. Dauges grāmatu: «J. Rainis, pevec borbi, solnca i ļubvi» un tūlīt nopirku to.

Mēs šo grāmatu lasījām grupā, atpūtā būdami, un viņa mums tā patika, ka mēs nolēmām ievākt ziņas, kur Jūs esat, vai dzīvi, bet noteiktas adreses nedabūjām. Mums tikai teica, ka Jūs dzīvojot Rīgā.

Mūsu 18 cilvēku lielās strādnieku un skolas darbinieku grupas vārdā es mēģināšu izteikt to, ko mēs pārdzīvojām un izjutām, lasot Jūsu dzejas. Mēs nevarējām lasīt tās vienaldzīgi, mēs viņas kā ēsus ēdām, uzsūcām savā būtnē, viņas mums ir garā tuvas pēc satura, tās ir mūsu laiku dziesmas, tās ir mūsu centienu dziesmas.

Jūs, Ivan Christoforovič, savus dzejoļus nolēmuši mazajai latviešu tautai, bet tas taču nepareizi, tie ir simboli katrai tautai, kas meklē ceļu uz labāku dzīvi cilvēcei, tie ir pagātnes atbalss, tagadnes īstenība un nākotnes laikmeta stari.

Jā, vai tad var izteikt visu to, kas ietverts Jūsu dzejoļos! P. Dauge daudz rakstījis par Jums, bet viss tas ir tikai graudiņš no tās zelta graudu kaudzes, ko Jūs esat sabēruši «pamatšķiras apcirkņos». Jūs nedomājiet, ka mēs gribam Jūs slavēt, mēs ļoti labi saprotam, ka Jums mūsu slavējums nav vajadzīgs, bet mēs runājam par to, ko mēs pārdzīvojām, kad lasījām Jūsu dzejoļus.

Mēs nevaram P. Daugem piekrist, kad viņš Jūs raksturo kā individualistu. Jūs tiešām esat individs, bet kolektīva labā. Jūs esat kā mākslinieks - virtuozs lielā skanīgā instrumentā.

Bet ko mēs tālāk vēl gribējām teikt? Jā, ir nepieciešami teikt, nevar aprobežoties tikai ar pateicību vien, jātaisa attiecīgi slēdzieni. Lūk, es atveru grāmatu un lasu:

«Caur muklājiem
Cauri mēs bridīsim,
Līdz solīto zemi
Sasniegsim!»

Es nezinu, kad Jūs, Ivan Christoforovič, to esat uzrakstījuši, bet domāju, ka labi sen atpakaļ. Un, lūk, 1925. gadā mēs jautājam, vai tiešām neviena tauta vēl nav pārgājusi šos purvus un muklājus un nav aizgājusi līdz «apsolītai zemei»? Vajag būt strādnieciski taisnīgam, lai atbildētu uz šo jautājumu. Un mēs kā strādājošo grupa uzņemamies drosmi un sakām atklāti: tautas, kas apdzīvo vienu piekto daļu zemeslodes un saucas tagad par Padomju Socialistisko Republiku Savienību, ir pārgājušas šos muklājus un purvus un izgājušas uz labākas nākotnes zaļā krasta.

Jāatzīstas, ka ceļš bija tik grūts, kādu viņu tēlo Jūsu dzejoļi. Daudzi grima, daudzi nogrima, noslāpa dūņās un saindējās no purva gāzēm. Bet patlaban šo etapu mēs esam nobeiguši, mēs esam sataustījuši cietu zemi zem kājām, mēs ejam un kāpjam kalnā, kur uzstādīsim bāku pārējai cilvēces daļai.

Un tanī laikā, kad mēs tik priecīgi raugāmies apkārt, mūsu skatiens apstājas pie Jūsu ražojumiem, kas atgādina mūsu ciņu, pravieto tik pareizi mūsu tagadni un apgaismo nākotni. Un bēdīgi paliek un žēlums iezogas dvēselē, kad zini, ka šis cilvēks — ģenijs vēl dzīvo, bet neelpo to gaisu, kuram viņš radījis savu dzeju, ka viņš dzīvo un nezin, un ja zin, tad varbūt netic, ka mēs pārgājuši muklāju un purvu. Un, lūk, Ivan Christoforovič, mēs gribam, lai Jūs tam ticētu, ka viss tas pastāv ne vārdos, bet īstenībā.

Mēs neticam, ka Jūsu idejiskās krātuvēs, Ivan Christoforovič, nebūtu ideju, ar ko pildīt mūsu dvēseles un rosināt tās uz radošu darbu brīvā darba druvā, mēs gribam, lai Jūs būtu un paliktu mūsu dzejnieks, mēs jūtam to Jūsu skaistajās dzejās.

Bet ja tas nav tā, ja ilgu gadu drudžainā dzīve aizlauzusi Jūs, tad tomēr Jums vairāk nekā jebkuram citam ir tiesība nodzīvot atlikušos gadus tanī zemē, kur tik jauki dzīve attaisnojusi Jūsu dzeju.

Mēs saprotam, Ivan Christoforovič, ka Jūs ar sakņēm dziļi ieauguši savā tautā, mēs saprotam, ka Jums sāp sirds par šo tautu un ka Jūs priecājaties, kad kaut kur šīs tautas dziļumos uzmirdz kāda uguntiņa.

Un tomēr, bija laiks, kad Jūs, Ivan Christoforovič, atrāvāties no šīs tautas un meklējāt, kur vieglāk elpot, kur tīrāks gaiss, un atradāt to Šveicē. Bet tagad, vai tagad Jūsu krūts nekāro tīrāka gaisa nekā tas, kāds ir Jūsu tagadējā dzīves vietā?

Mēs, protams, neesam varasvīri, bet tikai darba cilvēki, bet mēs zinām, ka mūsu darba republika atļaus Jums iecelot mūsu zemē un ņems Jūs savos apkampienos kā savu miesīgu brāli un skolotāju.

Mēs cerēsim, ka mūsu attieksmes pret Jums neapvainos Jūs un ka Jūs atradīsit iespēju mums ko neko atbildēt. Mēs gaidīsim atbildi.

Adrese ir šāda: Gor. Kotjelnič, Vjatk gub.
Ulica Svobodi, dom Nr. 2.
Ž. P. Vachmjaņinu»

Ko Rainis atbildējis saviem Volgas draugiem, mums nav zināms. Droši vien, bez atbildes viņš šo vēstuli neatstāja, un tā citāda nemaz nevarēja būt kā draudzīga. Dzīves pēdējos gados viņš centās tuvināt mums krievu jaunāko dzeju.

«Kas zīmējas uz krievu literaturu», saka Rainis kādā rakstā, «tad mēs, latvieši, arvien esam par viņu interesējušies un mācījušies pie lielajiem krievu rakstniekiem.»

Šo rakstu Rainis uzrakstījis stundu pirms nāves.

Cik ļoti lielais dzejnieks priecātos tagad, redzēdams, kādā mērā ir notikusi tuvināšanās tautu starpā un cik ļoti lielā krievu tauta tagad interesējas par mūsu literaturu, bet latviešu tauta vēl vairāk tuvinājusies krievu literaturai.

Un cik ļoti Rainis priecātos, redzēdams, ka tautu draudzības ziņā sasniegts tik daudz no tā, par ko viņš sapnoja neaizmirstamajā pantā:

«Laiks vizot ved mūs visu tautu valstī,
Kas balto jūru slēdz kā rotaļā,
Un visām tautām brāļu roku sniedz.»

A. Birkerts

*) *J. Rainis Kopoti raksti XI, 374.— 377. lpp.*
**) *Turpat, 387. lpp.*

DIVI KATRĪNAS TĒLI JELGAVAS DRAMAS TEATRĪ

A. N. Ostrovska luga «Negaiss», ko pašreiz rāda Jelgavas Dramas teatris, ir ļoti interesanta kā ar satura spraigumu, tā arī ar centrālās varones Katrīnas izcilo tēlu.

Katrīnas loma ir viena no grūtākajām krievu klasiskajā repertuārā. Katrīnas dziļie pārdzīvojumi jātēlo cilvēkam ar sevišķām, īpatām emocionala tēlojuma dotībām. Varbūt, ka šī sarežģītā tēla skatuviskie panākumi atkarīgi tieši no jūtu piesātinājuma, no jūtu niansu sadalījuma.

Jelgavas Dramas teatrī Katrīnas lomu tēlo trīs aktrises: Ņina Leimane, Inga Pētersone un Emma Valeniece. Man nav bijusi iespēja skatīt pēdējās tēlojumu, tāpēc pakavēšos pie divām pirmajām, no kurām katrai ir savi plusi un savi mīnusi. Leimane un Pētersone, katra savu spēku robežās, centušās rast savai lomai īpatu atrisinājumu. Te ļoti svarīgi piebilst, ka vienā režijā (uzvedējs — režisors nopelniem bagātais mākslas darbinieks J. I. Jurovskis), t. i., vienādi izprotot Katrīnas lomu — katrā tēlojumā redzams kaut kas savs, individuals, un tas jau ļauj runāt par nopietniem jaunrades meklējumiem. Abām tēlotājām ir kaut kas kopējs (piemēram, stingri reālistiska pieeja tēla uzbūves paņēmienos), bet vēl lielāka ir katras aktrises individuālā atšķirība. Ja raksturo viņu tēlojuma starpību vispārējos vilcienos, tad var teikt, ka Leimane sniedz sabiezinātu, emocionalu Katrīnas tēlu, Pētersone — pacilātāku, žestos un kustībās izturētāku. Leimanes emocionalitate bieži sarauj lomas veidojumu, kaut gan pašā tēlojuma paņēmienā viņa parāda daudz patiesīguma un tās vienkāršības, kas valdzina skatītāju neatkarīgi no techniskā izpildījuma kvalitates. Pētersone ir skopa žestos, viņas intonacija pārdomāta, bet brīžiem viņa padodas deklamacijas tonim.

Leimanes Katrīnas tēls spēcīgi parādās negaisa laikā un atvadoties no mīļotā Borisa, kad viņa atstāj ienisto māju, apliecinādama savu protestu un tiesības uz brīvu dzīvi ar pašnāvību. Bet Leimanei ir nopietns trūkums iekšējā plānā: viņas Katrīna — dzīvs cilvēks ar miesu un asinīm — tomēr mazliet it kā aizlauzts un pat apvītis, kas ir pretrunā ar lugas autora domu. Viņa tēlo bez piespiešanās, viņas intonacija dedzīga un viegla. Neuzticībā savam vīram Tichonam viņa atzīstas bez ārēja efekta, izrunādama vārdus bez izsaucieniem, neaizraudamās. Bet šajā gandrīz klusajā atzīšanā, vai pareizāk — nožēlā, kas pilna pašmocības sāpju — dzirdamas gan dvēseles raudas, gan neapslāpējamas kaisles mokas.

Pētersone daudzējādi atšķiras no Ņinas Leimanes kā ar vispārēju tēlojuma toni tā — galvenokārt — ar tēlojuma paņēmieniem. Kā jau teikts, viņa mazāk emocionala, bet viņai vairāk artistiska, īsta skatuves tēlojuma, kas aktiera mākslā ir pats galvenais. Lai no skatuves dotu priekšstatu par dzīvi, jārada iluzija par attēlojamo faktu vai notikumu, un jo spēcīgāka un spilgtāka šī iluzija, jo augstvērtīgāka arī māksla. Bet Pētersonei ir vēl viena pozitiva pazīme: viņa turas stingrās uzņemtā toņa robežās, nekur neaizklīst sānus, un ja viņai arī dažreiz pavīd deklamacijas elementi, tad tie pieskaitāmi trūkumiem, kas sastopami visā izrādē. Lomas tālākais nogludinājums, jādomā, novērsīs arī šo trūkumu viņas tēlojumā.

Pētersones tēlojuma momentu pozitīvā puse ir viņas īsti skatuviskā uzvedība, lielā paškontrole. Piemēram, sastapšanās ainu ar Borisu gravā viņa rāda ļoti reljefi. Sākumā, aiz dabiskas kautrības un bailēm, viņa ir samulsusi, vairās no kārdinājuma, bet pēc tam metas mīļotajam cilvēkam ap kaklu un aizmirst visu pasaulē.

Katrīnai-Pētersonei daudz labu ārējo dotumu: lielas, dziļu skumju aizplīvurotas acis, stingri veidota piere, bāla seja. Viņas runa, kas tik savdabīgi un bargi izsaka Ostrovska tekstu, — rada it kā kādas jaunas asociacijas Katrīnas tēla uztverē. Skatoties Pētersoni-Katrīnu, negribot jādomā: lūk, divi spēki, kas nomāc cilvēka dzīvi: patriarchālā, despotisma gara piesātinātā ģimene un reliģija kā baismīgs ikdienas fatums, kas rada baigu sasprindzinājuma atmosferu. Katrīna ir upuris, ko nožņaudz ģimene un reliģija.

Pētersonei ir tādas īpašības, kuras sevišķi cienījis Ostrovskis un kas ģeniālajam kritiķim Dobrolubovam atļāva tik augstu pacelt Katrīnas tēlu — tas ir — ne vien padevības un paklāvības elements, bet arī — pretestība.

Noslēgumā gribētos pateikt, ka divu tēlotāju sacensība ir ne tikai viens no pozitīvākajiem paņēmieniem jaunrades darbā, bet — arī ļoti efektīva metode skatuves darbā vispār. Teatris no tā var tikai iegūt.

N. Kalndambs

Ciemos pie ukraiņu darba varones Nadjas Košikas

Mirdza Ķempe

Saulainā septembra dienā pieci latviešu rakstnieki — Jānis Sudrabkalns, Valdis Lukss, Jānis Grots, Ādolfs Talcis un šo rindu autore — mašīnās izbrauca no Ukrainas rūpniecības pilsētas Dņepropetrovskas, lai dotos uz Mičurina Ragu apciemot jauno kolchoznieci Nadju Košiku, kurai par izcilu kukuruzas ražu piešķirta Padomju Savienības darba varones zelta zvaigzne. Mums līdzi brauca ukraiņu rakstnieks Martičs, kas jau vairākas reizes bija apciemojis Nadju Košiku, kuras vārdu un attēlu tagad pazīst visa Padomju Savienība. Braucam cauri Ukrainas bezgalīgajām stepēm, kuru apvāršņi tinas zilās dūmakās. Gar ceļiem šalc slaidas papeles. Redzam labi iekoptus ukraiņu laukus, koši zaļos ziemājus. Labības raža jau novākta. Vēl nenovākti kukuruzas un saulespuķu lauki. Bet arī augstos kukuruzas stublājus un zeltainās saulespuķu galvas jau dūkdami griež kombaini. Skaistas ir baltās ukraiņu mājas. Tām apkārt augļu koku dārzi tāpat kā Latvijā. Braucam cauri Dņeprodzeržinskai — smagās metalurģijas pilsētai, kur Dzeržinska vārdā nosauktā rūpnīca aizņem 25 kvadratkilometrus. Šo rūpnīcu esam nolēmuši apciemot rīt. Pilsētas centrā ar augsti izslietu lāpu stāv Prometeja tēls. Skaists un dīvains liekas šis mitiskais grieķu titans, cilvēku draugs, kam padomju strādnieki uzcēluši piemineklī. No rūpnīcu pilsētas ceļš aizvijas tālāk stepē. Pēc vairāk stundu brauciena pievakarē aizsniedzam Mičurina Raga kolchozu. Atkal redzam glītās, tīrās ukraiņu mājas. Izkāpjam no mašīnām un lēnām ejam cauri ciemam. Pēkšņi tālumā atskan daudzbalsīga ukraiņu tautas dziesma. Pretim brauc vēršu pajūgs. Tanī sēd ukraiņu kolchoznieces, kas pēc dienas darba atgriežas no lauka. Mums garām braucot, dziesma apklust, pret mums pagriežas brūni iedegušas sejas — vecas un jaunas — vērīgi raugās mūsos sieviešu acis. Tad visas šīs sejas sāk smaidīt, un dzidrajā vakarā atkal skan ukraiņu tautas dziesma. Redzu, ka Jāņa Grota acīs pamirdz valgums. Domīgi raugās Jānis Sudrabkalns, it kā uz mūžu gribēdams atcerēties šo sastapšanos. Pretim mums nāk bērni ar skolas grāmatām padusē un laipni mūs sveicina. Gandrīz paša ciema galā stāv Nadjas Košikas vecāku māja. Kad ieejam istabā, divas sievietes tur no māliem veido krāsni. Viena veca, otra jauna, abas veikli triepj lielas mālu pikas. Ieraudzījušas Martiču, tās skaļi un priecīgi iesaucas, un rakstnieks tās apkampj. Jaunā kailām kājām, gaišmataina, daiļu atklātu seju, ausīs viņai auskari. Kad Martičs viņai nosauc mūsu vārdus un tautību, viņa, sirsnīgi smaidīdama, pamāj mums ar mālaino roku. Tā ir Nadja Košika, kuru ukraiņi apdzied dziesmās, par viņu raksta grāmatas. Gandrīz nepārtraukti pie viņas brauc žurnalisti un dažādas delegacijas. Ir dienas, kad viņa saņem ap 140 vēstuļu no visām Padomju Savienības malām. Rakstītāji grib zināt, kādas ir viņas darba metodes, kā viņa spējusi izaudzināt tik daudz labas kukuruzas. Ir arī tādi, kas piedāvā skaistajai, izcilajai ukrainietei savu sirdi, — saka Martičs. — Bet vēstules lasa vispirms mans vīrs, kolchoza priekšsēdētājs Ivans, — smiedamās paskaidro Nadja. Viņa lūdz mūs iet dārzā, jo māju viņas ar māti šodien remontē. Kādu brīdi pastaigājamies dārzā un satiekam tur sirmu ukraiņu zemnieku. Tas ir Nadjas tēvs — vecais Šiba. Valdis Lukss viņam piedāvā papirosus, bet sirmgalvis tos neņem. Viņš kādreiz smēķējis, kad kopis savas bites. Bet vācieši izpostījuši viņa bišu stropus. No tā laika vecais Šiba vairs nevar smēķēt. Viņam tūlīt jādomā par nobeigtajām bitēm. Un to viņa sirds nepanes.

Vai tās ir Dņeprostroja milzīgās turbinas, Zaporožjes un Dņeprodzeržinskas rūpnīcas, vai ukraiņu zemnieka bišu stropi, visu gribējis iznīcināt ienaidnieks. Bet visu izpostīto ar milzu spēkiem atjauno Padomju Ukrainas tauta. Redzam, ka Nadja un viņas māte dārza maurā izklāj daudzkrāsainas ukraiņu segas un uz tām liek traukus. Viņas aicina mūs vakariņās. Sasēstamies visi uz glītajām segām. Viegli klibodams, mums tuvojas jauns slaids ukrainis. Tas ir Nadjas vīrs — Ivans Košiks, Tēvijas kara invalīds, šī kolchoza priekšsēdētājs. Runājam ar viņu par kolchoza darbu, par pārdzīvotām kara briesmām, par atjaunoto dzīvi Ukrainā un Latvijā. Kad paceļam vīna glāzes uz Nadjas un viņas vīra veselību, Ivans stāsta mums par savu atgriešanos no kara. Tas ir jauks un savāds stāsts. Viņš karā bijis tik smagi ievainots, ka necerējis vairs dzīvot. Pēc kara ilgi gulējis hospitalī un Nadjai neko nerakstījis. Bet kādu dienu, kad viņam bijusi izdarīta smaga operacija un viņš pamodies no narkozes, biedri viņam pienesuši avīzi. Tur bijis rakstīts, ka viņa sievai piešķirts Padomju Savienības Darba varones nosaukums. «Tad man uzreiz atgriezās spēki,» saka Ivans. Bet viņš domājis, nezin vai tāda varone vairs gribēs invalīdu. Atkal neko nerakstījis. «Bet es gaidu un gaidu,» saka Nadja. Tad viņa vietā aizrakstījuši kara biedri. Kad atbraucis dzimtajā ciemā, stāvējis krustceļā un domājis, kur vispirms iet — vai pie mīļās mātes, vai sievas. Gājis pie mātes. Tā apskāvusi viņu, apraudājusies, bet tūdaļ teikusi: «Gērbies, dēls, un ej pie Nadjas, viņa tevi gaida.» Un Nadja visus šos gadus viņu tiešām uzticīgi gaidījusi. Kolchoza zemnieki izvēlējuši Ivanu par savu priekšsēdētāju viņa tēva vietā, kas Tēvijas karā kritis kā pulkvedis kaujā pie Rostovas. Pats Ivans studējis farmaciju. «Bet esmu zemnieks, un pēc kara man šis darbs liekas vairāk vīra cienīgs», viņš mums paskaidro. Sešdesmit kolchoza vīru nav atgriezušies savā dzimtajā ciemā, bet palikuši kaujas laukā. Viens no kolchoza zemniekiem karā ieguvis aviacijas ģenerāļa pakāpi un nupat savam kolchozam uzdāvinājis traktoru. Rēnajā vakara krēslā ilgi runājam par padomju ukraiņu un latviešu zemnieku darbu. Jūtu, ka šiem padomju cilvēkiem viņu darbs un viņu dzimtā vieta ir tikpat svēti kā dzīvība. Augstu pār mums spuigo Ukrainas zvaigznes. Un tomēr tās ir tās pašas, kas mirdz pāri Latvijai. Tad ieeju istabā, kur man uzklāta gulta. Tur liels, moderns radio aparats, laikraksti, grāmatas. Pati Nadja arī rakstot grāmatu par savu darbu. Kad esmu apgūlusies, tumsā viņa un Ivans ienāk vēl apvaicāties, vai man esot laba gulēšana. Pārējie noguldināti citās istabās un pie kaimiņiem. Naktī dzirdu, ka kaut kur miegā ievaidas vecais Šiba. Vai viņš sapņo par savām bitēm, vai par kritušajiem dēliem? Un tomēr viņa jaunākās meitas gaišums aizdzen visas ēnas, ko atnesis karš un ienaidnieks. Tā ir gaisma, kurā aug liela nākotne.

Otrā rītā mums maurā atkal uzklātas brokastis: vistu zupa, plāceņi, krējums, Ukrainas zilganās plūmes. Kad esam paēduši, pie mums iznāk Nadja. Viņai galvā košī sarkans lakats, pie krūtīm Ļeņina ordenis un zelta zvaigzne. Tā viņa grib pagodināt mūs, latviešu rakstniekus. Mēs piecelamies kājās. Viņa ved mūs uz savu kukuruzas lauku. Jau no tālienes var pazīt Nadjas Košikas kopto lauku. Tur kukuruzas vārpas siejas pāri cilvēka galvai, divi un četrreiz augstākas nekā blakuslaukos. Šogad viņas kukuruzas raža vēl lielāka nekā pagājušajā gadā. Ieejam tumšdzeltenajā kukuruzas laukā, vējā tas šalc ap mums kā milzīga birzs. Godbijīgi mūsu kājas min šo melno irdeno padomju Ukrainas zemi, kuru ar tādu mīlestību kopj Nadja, kuru aizstāvot krituši sešdesmit Mičurina Raga kolchoznieki. Gaiši un skaidri raugās jaunās ukrainietes acis, valsirdīga un nopietna ir viņas seja. Viņa nolauž lielu kukuruzas vārpu, kas apklāta baltiem, mirdzošiem graudiem, un sniedz to dzejniekam Jānim Sudrabkalnam. Kad viņš to saņem, mēs visi jūtam, ka viņš ieguvis kaut ko lielu un neaizmirstamu. Rīta saules apmirdzēta, Nadja sniedz mums visiem savu vienkāršo, silto roku un pateicas, ka esam pie viņas atbraukuši. Viņa lūdz tai piedot, ka neesot mūs cienīgi uzņēmusi. Bet mēs aizbraukdami zinām, ka līdzās Dņeprostroja atjaunotāju — strādnieku un inženieru varonīgajiem tēliem mūsos neaizmirstams paliks jaunās padomju ukraiņu zemnieces Nadjas Košikas cildenais tēls.

Ukrainas PSR
1947. g. septembrī

Laikraksts «Literatura un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.**
Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10—14. Numurs maksā Rbļ. 1.—. Abonēšanas maksa Rbļ. 52.— gadā.
Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40
Iespiests Latvijas Poligraftresta 1. tipografijā «Cīņa», Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. JT09147